

Univerzita Karlova v Praze

1. lékařská fakulta

Studijní program: Specializace ve zdravotnictví

Studijní obor: Adiktologie

Bc. Pavel Staněk

Využití adiktologie v činnosti Probační a mediační služby

The usability of addictology in the activity of Probation and mediation service

Diplomová práce

Vedoucí závěrečné práce: Mgr. Hana Fidesová, PhD.

Praha, 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem řádně uvedl a citoval všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, dne 22. dubna 2020

Pavel Staněk

Poděkování

Velice děkuji Mgr. Haně Fidesové, PhD. za trpělivé vedení mé diplomové práce, cenné odborné rady, věcné připomínky a přínosné konzultace.

Identifikační záznam

STANĚK, Pavel. *Využití adiktologie v činnosti Probační a mediační služby.*

[*The usability of addictology in the activity of Probation and mediation service*].

Praha, 2020. 82 stran, 3 přílohy. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie 1. LF UK. Vedoucí práce. Mgr. Hana Fidesová, PhD.

Použité zkratky

PMS - Probační a mediační služba

PČR - Policie České republiky

VS - Vězeňská služba

OPL - Omamné a psychotropní látky

DTČ - Drogová trestná činnost

TAN - Techniky aktivního naslouchání

POD - Podmíněné odsouzení s dohledem

PPD - Podmíněné propuštění s dohledem

OPP - Obecně prospěšné práce

OČTŘ – Orgány činné v trestním řízení

MZV - Ministerstvo zahraničních věcí

TZV - Trest zákazu vstupu

NVD - Náhrada vazby dohledem

RSK - Rodinná skupinová konference

Abstrakt

Východiska: Probační a mediační služba hraje podstatnou roli v oblasti výkonu alternativních trestů pachatelů, kteří jsou často uživateli návykových látek. Během mé praxe mě zaujal rozsah a šíře činností a potřebných znalostí probačních pracovníků.

Cíle: Cílem práce bylo popsat možnosti využití adiktologických znalostí a specializace probačních úředníků na práci s klienty užívajícími omamné a psychotropní látky a porovnat případné změny oproti stavu, který popsala Gabrhelíková (2010) ve své disertační práci.

Soubor: Výzkumný soubor tvořili probační úředníci a asistenti střediska Probační a mediační služby Praha, výzkumu se účastnilo celkem 36 respondentů.

Metody: Výzkumnými metodami bylo dotazníkové šetření, polostrukturované rozhovory a rovněž kazuistika klienta Probační a mediační služby. V rámci kazuistiky byla využita analýza dostupné dokumentace. Etické principy byly dodrženy.

Výsledky: Provedená šetření ukázala, že počet uživatelů omamných a psychotropních látek mezi klienty stále stoupá a oficiální statistiky tuto situaci podhodnocují. Probační pracovníci pozitivně vnímají přínos adiktologických znalostí do své denní klientské práce a zároveň reflektují, že značný nápad případů je pro ně limitující.

Závěry: Vzhledem k velikosti výzkumného souboru a cíleného zaměření na středisko PMS Praha není možné výsledky této práce zobecnit na celou PMS. Mohou však posloužit k seznámení s aktuální situací a porovnání změn vývoje oproti roku 2010.

Klíčová slova: Adiktologie, omamné a psychotropní látky, Probační a mediační služba,

Abstract

Background: The Probation and Mediation Service plays an essential role in the execution of alternative sanctions for offenders who are often addictive users. During my practice I was intrigued by the scope and breadth of activities and the necessary knowledge of probation workers.

Objectives: The aim of the thesis was describing the possibilities of using addictological knowledge and specialization of probation officers to work with clients using narcotic and psychotropic substances and to compare possible changes compared to the situation described by Gabrhelíková (2010).

Sample: The research sample consisted of probation officers and assistants of the Probation and Mediation Service Prague; 36 respondents were participated in the research.

Methods: The research methods were a questionnaire survey, semi-structured interviews and also a case report of the Probation and Mediation Service client. The analysis of available documentation was used in the case report. Ethical principles were observed.

Results: Surveys showed that the number of users of narcotic drugs and psychotropic substances among clients continues to increase. Official statistics underestimate this situation. Probation workers positively perceive the contribution of addictological knowledge to their client work while reflecting that the considerable number of cases is limiting for them.

Conclusions: It is not possible to generalize the results of this work to the whole PMS, because of the size of the research file and the targeted focus on the PMS Prague. However, they can serve as an introduction to the current situation and a comparison of changes in development compared to 2010.

Keywords: Addictology, narcotic and psychotropic substances, Probation and Mediation Service,

OBSAH

POUŽITÉ ZKRATKY	4
1. ÚVOD	9
2. TEORETICKÁ ČÁST	11
2. 1. RESTORATIVNÍ A RETRIBUTIVNÍ PŘÍSTUP	11
2. 4. ZÁKLADNÍ POJMY	13
2. 2. HISTORIE A SOUČASNOST PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY V ČR	16
2. 3. PROBAČNÍ SLUŽBY V ZAHRANIČÍ	18
2. 3. 1. PROBAČNÍ SLUŽBA VELKÉ BRITÁNIE	18
2. 3. 2. PROBAČNÍ SLUŽBA FRANCIE	20
2. 5. ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ ZAMĚSTNANCŮ	21
2. 5. 1. STATUT PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	21
2. 5. 2. ZPRÁVA O ČINNOSTI A HOSPODAŘENÍ ZA ROK 2019	22
2. 5. 3. KONCEPCE ROZVOJE PROBACE A MEDIACE DO ROKU 2025 ..	24
2. 5. 4. METODIKY PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	24
2. 6. NÁSTROJE PRO PRÁCI S KLIENTEM	25
2. 8. TRESTNÁ ČINNOST A OMAMNÉ A PSYCHOTROPNÍ LÁTKY	29
2. 9. DATA O DROGOVÉ TRESTNÉ ČINNOSTI	30
3. VÝZKUMNÁ ČÁST	35

3. 1. METODOLOGIE VÝZKUMU	35
3. 2. ETIKA VÝZKUMU	36
3. 3. CÍL PRÁCE	37
3. 4. VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	37
3. 5. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	38
3. 5. 1. POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	38
3. 5. 2. VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	40
3. 6. POLOSTRUKTUROVANÉ ROZHOVORY.....	49
3. 6. 1. ANALÝZA POLOSTRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ	49
3. 7. KASUISTIKA KLIENTA PMS – UŽIVATELE OPL	54
3. 7. 1. ANALÝZA PŘÍPADU A RIZIK	57
3. 7. 2. OSOBA KLIENTA.....	59
3. 7. 3. PRÁCE S MOTIVACÍ KLIENTA	59
3. 8. ZÁVĚRY A DISKUSE	61
4. LITERATURA	67
5. SEZNAM TABULEK	72
6. PŘÍLOHY	73
6. 1. DOTAZNÍK.....	73
6. 2. INFORMACE PRO ÚČASTNÍKY VÝZKUMU	78
6. 3. OBSAH KVALIFIKAČNÍHO VZDĚLÁVACÍHO KURZU	79

1. Úvod

Cílem práce je popsat míru a způsob využití znalostí z oboru adiktologie pracovníky Probační a mediační služby (dále PMS) při jejich práci s klienty.

Teoretická část je zaměřena na popis stávající situace ve využití adiktologických poznatků, nastavení systému vzdělávání v PMS a možnou spolupráci s adiktologickými službami v neziskových organizacích i v rámci opatření, ukládaných klientům PMS soudy.

S činností Probační a mediační služby jsem se seznámil v rámci praxe v 1. ročníku navazujícího magisterského studia. Jednalo se o dlouhodobou praxi od 2. dubna do 31. července 2018, což mi umožnilo se poměrně zevrubně seznámit s prací probačních úředníků. Co mě překvapilo, byly rozdílné adiktologické znalosti a náhled na problematiku závislostí u jednotlivých úředníků. Na jednu stranu jsem zaznamenal vzorový mezioborový přístup ke klientovi, na druhé straně pak názory, že za závislost si mohou klienti sami nebo že pobyt ve vězení jim může od závislosti pomoci. Což byl také důvod, proč jsem se rozhodl tímto blíže zabývat. Probační úředníci musí při své práci s klienty vyvážit jak funkci kontrolní (například probační dohled uložil soud a klienti mají povinnost se dostavovat a plnit povinnosti stanovené jim v rozsudku), tak pomocnou a poradenskou. Navázání důvěry a fungujícího vztahu při dohledu je tak během na dlouhou trať.

Čím déle má praxe trvala, tím více jsem si uvědomoval široké a všestranné zaměření probačních úředníků. Mimo jiné mě zaujal rozsah znalostí z různých oborů, které při své práci prakticky využívají. Ať už se jedná o znalost práva, a to jak především trestního, tak i civilního či pracovního, využití psychologie ve smyslu krizové intervence, motivování ke změně, podpory během obtížných životních situací klientů, dále povědomí o systému sociálních dávek, lékařské péče nebo dluhovém poradenství. Značná část jejich klientů se rovněž potýká se závislostmi látkovými či nelátkovými. A proto jsem se rozhodl tuto práci zaměřit na využití znalostí adiktologie v denní praxi úředníků PMS.

Zároveň jsem se při shromažďování literatury k této práci seznámil s disertační prací Mgr. Pavlíny Gabrhelíkové, Ph.D z roku 2010 na téma Perspektivy specializace pracovníků Probační a mediační služby ČR na práci s uživateli drog (Gabrhelíková, 2010). Chci proto rovněž porovnat svá zjištění s poznatky doktorky Gabrhelíkové a zjistit, zda během uplynulých let došlo ke změně oproti stavu, který popsala.

2. Teoretická část

2. 1. Restorativní a retributivní přístup

Soudní systémy využívají ve své činnosti různé přístupy k pohledu na provinění a následný trest. Podle teorie o funkci trestu (Válková, Kuchta, 2012) se uvádí pět možných funkcí trestu:

- a) retributivní, tj. odplatná – je vedena myšlenkou, že potrestání viníka obnoví rovnováhu morálního pojetí světa. Trest by měl znamenat citelnou újmu pro pachatele a zároveň by měl být přiměřený spáchanému trestnímu činu.
- b) odstrašující – funkci trestu je odstrašit jak samotného pachatele od dalšího pokračování v páchání trestné činnosti tak odradit i možné další pachatele.
- c) rehabilitační - funkcí je pomocí odborné pomoci motivovat pachatele ke změně jeho chování a jednání.
- d) eliminační - funkcí trestu je dočasně či trvale eliminovat pachatele od společnosti
- e) restituční, tj. restorativní, obnovující – považuje za významnou problematiku následků trestného jednání a význam řešení náhrady škody pro oběti trestné činnosti. Trest by měl tedy také obnovovat rovnováhu ve vztazích, která byla kriminálním činem porušena.

Právě v rehabilitačním a restorativním přístupu, který Probační a mediační služba používá, je možné uplatňovat i adiktologické postupy při kontaktu s klienty. Dále budou tyto přístupy podrobněji popsány.

Za retributivní, tedy trestající a odplácející spravedlnost, je považován přístup, který spáchaný trestný čin hodnotí a zejména následně trestá jako projev porušení daného zákona. Primárně tak vnímá jako trestný čin jako provinění proti státu s tím, že spravedlnosti je učiněno zadost, pokud pachatel uzná vinu či mu je vina prokázána během vyšetřování a je mu uložen trest daný zákonem (trestním zákoníkem). Nejdůležitější je v tomto pojetí ono uložení trestu za porušení zákona. Jak uvádí Kracík „jde *primárně o dopadení, usvědčení a potrestání pachatele.*“ (Kracík in Štern, Ouředníčková, 2010 s. 30).

Restorativní pojetí justice vnímá trestný čin více jako provinění vůči poškozenému a oběti, tedy konkrétní osobě s tím, že primárně došlo k narušení vzájemných vztahů. Spořádaný život je tvořen ze vzájemných vztahů mezi lidmi navzájem i mezi lidmi a společností, tedy státem či různými organizacemi. A právě porušení těchto vztahů je následkem trestného činu. Trestný čin vyvolává nové vztahy, závazky či povinnosti mezi stranami konfliktní situace. V rámci restorativního pojetí dochází pak k naplnění spravedlnosti, pokud konflikt, způsobený trestným činem, řeší jak pachatel, tak i poškozený a primárně jsou brány v potaz nároky a škody poškozené strany spíše než provinění vůči zákonu (i to však není opominuto).

Podle Kracíka (Kracík in Štern, Ouředníčková, 2010) je to restorativní přístup, který využívá při své práci s pachateli a oběťmi trestných činů Probační a mediační služba, přičemž pracuje s jedinečností každého zúčastněného v konfliktní situaci a respektuje jeho individuální potřeby a odlišnosti jako základ pro možné řešení konfliktu a trestného činu.

A jak rovněž uvádí Karabec (2003) je možné restorativní přístupy uplatňovat jen v některých vhodných kauzách, kdy limitujícími okolnostmi je například druh a závažnost kriminálního činu, přístup pachatele i názor oběti. Trestní právo a orgány činné v trestním řízení však pracují s veškerými trestnými činy. Významu pak v restorativní justici nabývá individuální přístup, zohlednění osoby a přístupu pachatele při rozhodování o daném trestu ať už v rámci odklonu v trestním řízení nebo vynesení rozsudku či trestního příkazu. Restorativní přístupy se pak mohou uplatňovat nejen během přípravného a soudního řízení ale i v rámci řízení vykonávacího.

Prvky restorativní justice byly už od 70. let minulého století postupně včleňovány do soudní praxe v USA a Velké Británii, kdy do sporů stran vstupovali mediátoři se snahou o nalezení smírného řešení. Samotný koncept restorativní justice však pochází z mnohem dávějších dob, od původních obyvatel amerického kontinentu a od novozélandských Maorů, jak uvádí Zehr (2003). České trestní právo pak tento koncept užívá od konce 90. let minulého století (Válková, Kuchta, 2012). Socialistická legislativa se touto problematikou vůbec nezabývala.

Restorativní justice (Braithwaite, 2002, s. 3) také *„zahrnuje velmi odlišný způsob přemýšlení nad tradičními významy pojmů jako je odstrašení, obnova a prevence kriminality.“*

Springer (2006) pak uvádí, že zákon je sociální síla, která může ovlivnit postavení a chování dané osoby. Považuje za nutné, aby multidisciplinární trendy na počátku 21. století pokračovaly v zapojení sociálních pracovníků do právního prostředí, kde tak vznikají specializované pracovní příležitosti, kombinující sociální práce a právní vědu.

Quah a kol. (2014) píše, že restorativní přístup je v rámci jak Evropské unie, tak i celosvětově posilován a stále více jsou slyšet požadavky na odklon od represivní protidrogové politiky, která se jeví jako finančně náročná a zároveň neefektivní a naopak příklon k postupům v rámci prevence, léčby závislostí a přístupu harm reduction.

2. 4. Základní pojmy

Klient - pachatel trestného činu. PMS se věnuje i obětem trestných činů, pro účely této práce jsou jako klienti PMS uvažováni pouze pachatelé, tedy osoby odsouzené či v rámci přípravného řízení obviněné či obžalované.

Adiktologický klient - pachatel trestného činu na poli primární nebo sekundární drogové kriminality. Rovněž za takového klienta považujeme pachatele jiné trestné činnosti, který užívá OPL, ať už legální či nelegální.

Omamné a psychotropní látky (OPL) - jsou to přírodní nebo uměle vytvořené látky. Běžně jsou takto pojmenovány všechny ilegální drogy, Tento výraz také uvádí i Jednotná úmluva o omamných látkách „Single Convention on Narcotic Drugs“ vydanou v roce 1961 (Kalina, 2001). V České republice je tento dokument vyhlášen jako vyhláška MZV číslo 47/1965 Sb., o Jednotné Úmluvě o omamných látkách. Podle českého práva to jsou látky dle zákona o návykových látkách a příslušného nařízení o seznamu návykových látek: zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů nařízení vlády číslo 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek.

Látková a nelátková závislost – závislost na OPL je diagnostikována, když během po sobě následujících 12 měsíců dojde minimálně ke třem událostem z šesti níže uvedených (Kalina, 2015):

- silná touha užít návykovou látku
- obtíže při snaze o kontrolované užívání
- somatické obtíže při odvykání
- vyšší tolerance dávek
- opomíjení jiných zájmů
- pokračování v užívání i přes patrné škodlivé následky

Závislost je popsána jako "*opakované nutkání užít určitou látku nebo oddávat se určitému chování navzdory negativním účinkům*" (Kalina, 2015, s. 514). Co se týká nelátkových závislostí, uvádějí Vacek a Vondráčková (in Kalina 2015, s.516) že „*do této kategorie se řadí zejména patologické hráčství a chorobné kradení s tím, že závislost si lze vypěstovat v podstatě na jakémkoliv chování, které přináší uspokojení.*”

Probace - podle zákona o Probační a mediační službě (§ 2, odst. 1) jde o organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dále zahrnuje individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen trestní zákoník) pak v § 49 až § 51 k probačnímu dohledu uvádí, že jde o pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráci při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrolu dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Účelem dohledu je tedy kontrola chování pachatele, odborné vedení a pomoc pachatelů, jejichž ideálním cílem je to, aby pachatel nadále vedl již řádný život.

Trestní sankce - vymezuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník za spáchání trestných činů a dle § 36 je dělí na tresty a ochranná opatření. Při rozhodování o uplatnění trestní sankce by měl být brán na zřetel individuální přístup, na motivaci pachatele k pozitivní změně i satisfakci oběti (Zeman, Štefanková, Trávníčková, 2015)

Trest – v § 52 trestní zákoník uvádí jednotlivé druhy trestů, a to odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžité trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti a vyhoštění. Trest odnětí svobody může pak být nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Ochranné opatření - v § 98 a § 99 trestní zákoník uvádí coby ochranné opatření také ochranné léčení. To soud může uložit pachateli zneužívajícímu návykovou látku a páchajícímu pod jejím vlivem trestnou činnost a to jako ústavní či ambulantní léčení.

Přiměřená povinnost - soud může podmíněně odsouzenému, v rámci uloženého dohledu, rovněž uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Pro účely této práce jsou významné zejména povinnosti podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona, zdržet se hraní hazardních her, hraní na hracích přístrojích a zdržet se užívání alkoholu nebo jiných návykových látek,

Úkoly Probační a mediační služby – PMS jako základní cíle své činnosti uvádí tři oblasti: integrace pachatele, tedy podporu, pomoc ale i kontrolu pachatelů trestné činnosti při vedení dalšího, již řádného života. Tedy života bez páchaní trestní činnosti. Participace poškozeného by měla dotčeným pomoci obnovit pocit bezpečí, pomoci při zajištění satisfakce i důvěry ve spravedlnost. A za třetí je ochrana společnosti řešením konfliktních situací a realizací uložených alternativních trestů a opatření.

Povinnosti pachatele - trestní zákoník také uvádí, že pachatel je v rámci uloženého dohledu povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník určí, dostavovat se na konzultace ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví, dále informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a povinností a rovněž umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

Probační úředník - v § 6 odstavci 2 pak zákon o PMS uvádí, že probační úředník musí být bezúhonný a svéprávný, dále musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a rovněž úspěšně složenou odbornou zkoušku, kterou skládá po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky Probační a mediační služby.

Probační asistent - v § 6 odstavci 2 pak zákon o PMS řeší také nároky na probačního asistenta, který musí být starší 21 let a mít minimálně středoškolské společenskovední vzdělání.

2. 2. Historie a současnost Probační a mediační služby v ČR

Novodobá probační a mediační práce (Štern, 2010) se začala v ČR uskutečňovat od začátku 90. let minulého století. V roce 1991 vznikl projekt Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež, inspirovaný odklony v trestním řízení v Rakousku. Usnesením vlády číslo 341/1994 Sb., pak byly ustanoveny pozice probačních úředníků pro realizaci plánovaných alternativních trestů dle programu Prevence kriminality. Od počátku roku 1996 pak byla tato nová pracovní místa zřizována u jednotlivých obvodních a městských soudů. Na místa probačních úředníků se přesunuli zpravidla odborní zaměstnanci soudů a vyšší soudní úředníci.

Probační a mediační služba byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změna zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), dále jen „zákon o PMS“, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2001.

Organizace má svá střediska v každém městě, ve kterém je sídlo okresního či obvodního soudu, v Praze jsou pak dislokována střediska pro okresy Praha - východ, Praha - západ a pro hlavní město Prahu.

PMS plní úkoly v oblasti trestního řízení jak přípravného tak vykonávacího a při své činnosti se řídí jednak zákonem o PMS, dále trestním řádem a trestním zákoníkem a dalšími zákony (např. zákonem o ochraně osobních údajů, zákonem o obětech trestných činů). Svou činnost v dané trestní věci zahajuje buď na základě pověření soudem či státním zastupitelstvím, po dohodě s policií nebo i pokud je oslovena pachatelem či obětí trestného činu. Věnuje se tedy jak probačním a parolovým (tedy dohledovým) agendám, tak i přípravě výkonu trestu obecně prospěšných prací, mediacím a vstupuje rovněž do trestního řízení v jeho přípravné fázi.

Cílem její činnosti je snížení rizika recidivy pachatelů vykonávajících alternativní tresty pod kontrolou a odborným vedením pracovníků PMS, resocializace pachatelů, ochrana společnosti a pomoc obětem trestných činů. V rámci přípravného trestního řízení pak úředníci PMS spolupracují se státními zástupci a soudci při přípravě pokladů k jejich rozhodnutím a vytvářejí možnosti pro odklony v trestním řízení.

Středisko PMS Praha je aktuálně rozděleno na šest oddělení:

- odd. parole a domácího vězení - věnuje se práci s klienty, kterým byl při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody uložen dohled probačního úředníka a těm, kterým byl uložen trest domácího vězení.
- odd. probace – pracuje s klienty, kterým soud uložil podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.
- odd. mládeže – pracuje s klienty mladšími 18 let, spolupracuje také s jejich rodinami. Řídí se podle zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů s mladistvými a dětmi mladšími 15 let.
- odd. obecně prospěšných prací – pracuje s klienty, kterým byl uložen trest obecně prospěšných prací a zajišťuje v rámci přípravného řízení podklady pro uložení tohoto trestu

- odd. zprostředkování řešení konfliktů a pomoci obětem trestných činů - v rámci přípravného řízení spolupracuje s OČTŘ, pachateli a oběťmi trestných činů, provádí mediace a připravuje podklady pro rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání či narovnání dle zákona č. 141/1961 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád).
- odd. elektronického monitoringu – je zaměřeno na zajištění provozu a kontrolu elektronického monitoringu. Přímé práci s klienty se nevěnuje.

2. 3. Probační služby v zahraničí

Na celém světě existují různá chápání probace. V mnoha zemích je během zkušební doby věnována pozornost sociálním potřebám pachatele. V jiných zemích je probace primárně zaměřena na zajištění toho, aby pachatelé dodržovali podmínky, které jim byly stanoveny soudem. Bez ohledu na tyto odlišnosti v pojetí, existují některé běžné postupy, jako je dohled, poradenství a pomoc, které jsou v nich různou měrou uplatňovány. Ve většině zemí je zkušební doba v rámci probačního dohledu stanovena v rozmezí minimálně 6 měsíců až 1 rok a maximálně pak na 3 až 5 let. Obecně pak lze říci, že dohled nad pachateli v rámci probace je systémem podstatně levnější než pobyt odsouzených ve věznicích (Anonymous, 2018).

Probační služby byly po dlouhou dobu poskytovány pouze dobrovolníky v rámci charitativních organizací (Derks, van Kalmthout, 2002). V Evropě začaly první organizace, věnující se probačním činnostem, působit už v 19. století, dále se proto zmiňují o dvou zemích s takto dlouhou, průkopnickou tradicí, a to o Velké Británii a o Francii.

2. 3. 1. Probační služba Velké Británie

Ve Velké Británii pracuje 54 samostatných organizací probační služby a další je pak činná v Severním Irsku. Každá tato organizace je řízena samostatnou radou nebo výborem ve vlastním systému práce. Roku 1876 byli jmenováni Společností umírněné církve anglické (Church of England Temperance Society, CETS) první misionáři policejních soudů, kteří se tak stali průkopníky probační služby. Náplní jejich práce bylo spolupracovat s odsouzenými závislými při snaze o abstinenci, hledání i

udržení práce a zajištění ubytování. V roce 1907 byl schválen Zákon o podmíněném prominutí trestu, který rozšířil jejich působnost na veškeré pachatele trestné činnosti. Při své práci využívali tzv. probační příkaz, jako netrestní opatření soudu, a to až do roku 1991, kdy vešel v účinnost Zákon o trestním soudnictví (Stelman, 2002).

V průběhu doby se činnosti CETS, jak uvádí Stelman (2002), přenesly na Home Office, tj. součást Ministerstva vnitra, a tím se rozšířily činnosti probačních úředníků, kteří se tak zapojili jak do dohledu nad mladistvými pachateli, tak i do hodnocení rizika u nejzávažnějších delikventů a do dohledu nad propuštěnými vězni. Od roku 1973 se činnost probační služby opět rozšířila v rámci přijetí trestu obecně prospěšných prací a elektronického monitoringu a rovněž na shromažďování názorů a stanovisek obětí a jejich rodin v případech, kdy se projednávalo propuštění vězňů odsouzených za násilné trestné činy. *„Do roku 1997 museli pachatelé udělit souhlas k uložení alternativních trestů. Toto opatření bylo odstraněno Zákonem o trestných činech z roku 1997. A v roce 1998 zavedl Zákon o trestných činech a rušení veřejného pořádku tři zkušební příkazy známé jako "Příkazy na podrobení se léčbě drogové závislosti a testování". Tyto příkazy jsou v současné době jediným alternativním trestem pro dospělé, u kterých je třeba souhlas pachatele“*, Stelman (2002, s. 54).

Příkaz k podrobení se léčbě drogové závislosti a testování (Stelman, 2002) začal být nejprve zkušebně používán ve třech oblastech: jihovýchodní Londýn, Gloucestershire a Liverpool. Podle příkazu je třeba, aby se pachatel zpočátku alespoň jednou týdně dostavoval na šetření ke komunitní psychiatrické sestře (Community Psychiatric Nurse) a dvakrát týdně navštěvoval probačního úředníka. Jak Stelman (2002) dále uvádí, je tento počet návštěv třikrát větší než obvyklý harmonogram spolupráce s probační službou. Odsouzený je rovněž povinen se jednou měsíčně dostavit k soudu, aby mohly být soudcem zhodnoceny jeho dosavadní pokroky. Pachatel je rovněž povinen podrobit se pravidelnému testování moči na přítomnost OPL. Předběžná hodnocení provedená Home Office ukázala, že týdenní částka, kterou utratili pachatelé za drogy před zavedením Příkazu k podrobení se léčbě drogové závislosti a testování (DTTO) byla 668 Euro (400 liber šterlinků). Částka utracená během účasti na programu byla 50 Euro (30 liber šterlinků) týdně. Před zavedením Příkazu k podrobení se léčbě drogové závislosti a testování účastníci programu se doznávali zhruba k 107 trestným činům měsíčně; a

přibližně k 10 měsíčně po zavedení programu. Už z těchto čísel je patrné, že vliv programu na úroveň zločinnosti byl hodnocen jako velice významný. A z důvodu této úspěšnosti byl od 1. října 2000 Příklad k podrobení se léčbě drogové závislosti a testování zpřístupněn všem soudům v Anglii a Walesu.

Sparrow (2014) uvádí, že probační úředníci spolupracují také s lékaři (psychiatry) v rámci své práce s uživateli OPL. A i když služba neměla zpočátku formalizovaný přístup k těmto uživatelům, v roce 2005 se pokoušela zformulovat své reakce a postupy na užívání nelegálních drog jako na společenský jev. Příklad HIV v 80. letech 20. století spolu s důkazy o souvislostech mezi zneužíváním drog a kriminalitou přispěly ke změně. Ve zprávě poradního výboru byla v roce 2006 výzva soudům, aby se vynesení trestu nepovažovalo za pouhé potrestání trestného činu, ale také za prostředek, kterým může být závislý nasměrován ke své rehabilitaci.

2. 3. 2. Probační služba Francie

Probační služba ve Francii je součástí Penitenciární správy a podléhá Ministerstvu spravedlnosti (Gilly, 2002). Zároveň v jejím rámci spolupracuje státní i soukromý sektor a to jako důsledek postupů dle "Nového policejního dohledu nad udržováním pořádku", zkráceně NP („nouvelle prévention“). Ten započal v 80. letech 20. století reformovat trestně právní systém. V období od konce 19. století do roku 1945 převažovaly soukromé iniciativy, většinou křesťanské a charitativní organizace. V roce 1893 se tyto společnosti sjednotily a vytvořily Union des sociétés de patronage. Od roku 1945 se pak rozvíjela účast státu v postpenitenciární péči a následně v roce 1999 vznikla Vězeňská rehabilitační a probační služba (SPIP). SPIP je sjednocená struktura, která zahrnuje SSE (Vězeňskou sociálně - výchovnou službu) a CPAL (Probační výbory), tj. uzavřené věznice („milieu fermé“, SSE) a otevřené instituce („milieu ouvert“, CPAL).

Cílem "Nového policejního dohledu nad udržováním pořádku" jako snahy o bezpečnost komunity bylo vytvořit spolupracující síť mezi justicí a místní samosprávou, soudy a policií a také zapojení vzdělávacích a zdravotnických institucí.

Gilly (2002, s. 70) uvádí, že „*práce probační služby je založena na síti tří klíčových aktérů: soudce vykonávajícího rozsudek, který nařizuje opatření probační služby; JAP, neboli specializovaného soudce, který dohlíží na realizaci trestů a rozhoduje o individuálním plánu nakládání s pachateli, a konečně probační služby*

samotné“. V průběhu spolupráce klienta závislého na OPL s probační službou pak právě Juge d'Application des Peines (JAP) kontroluje postupné změny v životě odsouzeného.

2. 5. Odborné vzdělávání zaměstnanců

Vzhledem na zaměření práce budou v následujících kapitolách popsány dokumenty PMS, které uvádějí podmínky a rozsah vzdělávání probačních úředníků a asistentů.

Zákon o PMS v § 4 uvádí, že úředníci i asistenti jsou povinni se dále vzdělávat a prohlubovat si své odborné znalosti.

Odborné vzdělávání a případnou specializaci probačních úředníků podrobněji řeší tři interní dokumenty PMS, které budou následně podrobněji popsány. Konkrétně se jedná o Statut PMS, Zprávu o činnosti a hospodaření a Koncepti rozvoje probace a mediace do roku 2025.

2. 5. 1. Statut Probační a mediační služby

Statut probační a mediační služby v článku 6 uvádí podmínky vzdělávání probačních úředníků, které rozděluje na základní kvalifikační vzdělávání a další odborné vzdělávání. Jako základní kvalifikační vzdělání je uvedeno absolvování kvalifikačního programu, který je ukončen odbornou zkouškou. Tento kurz, respektive jeho úspěšné ukončení, je jedním ze základních předpokladů pro výkon povolání probačního úředníka.

Výše zmíněný kurz trvá 9 měsíců, respektive 288 hodin, a skládá se z teoretické i praktické výuky v oborech práva, společenských věd, sociální práce a komunikačních dovedností. Jeho podrobný obsah je uveden v příloze číslo 6. 3., přičemž z tohoto dokumentu vyplývá, že problematice OPL věnována pouze jedna přednáška v rozsahu 3,5 hodiny. Během této lekce jsou účastníci seznámeni s druhy OPL, účinky a riziky užívání a s cyklem změny.

Pro další odborné vzdělávání je ve Statutu uvedena účast na odborných seminářích a kurzech. Dále v tomto dokumentu vzdělávání či další specializace více upřesněna není.

2. 5. 2. Zpráva o činnosti a hospodaření za rok 2019

Další interní dokument, který se otázkou vzdělávání i v oblasti adiktologie také zabývá, je Zpráva o činnosti a hospodaření PMS za rok 2019 a Zpráva oddělení vzdělávání za rok 2019.

V tomto textu se uvádí, že vzdělávání zaměstnanců PMS bylo v roce 2019 zaměřeno na základní, tedy ze zákona o PMS povinné, vzdělávání úředníků a asistentů PMS, dále také na systém dalšího vzdělávání (tj. rozvoj specializací) a na různé akce realizované ať už samotnou PMS či externími subjekty, jejichž zaměření bylo v soudních krajích požadováno a přispívá k rozvoji dobré praxe PMS.

Tabulka č. 1 - Vzdělávací kurzy 2019 v systému dalšího vzdělávání

Název kurzu	Počet účastníků	Úspěšně ukončilo
Adaptační kurz pro nové zaměstnance	50	50
Specializační vzdělávací kurz duben 2018/leden 2019	11	5
Kvalifikační vzdělávací kurz - duben 2018/květen 2019	15	8
Kvalifikační vzdělávací kurz únor 2018/leden 2019	18	6
Kvalifikační a specializační vzdělávací kurz A březen 2019/duben 2020	19	Kurz nebyl ještě ukončen
Kvalifikační a specializační vzdělávací kurz B březen 2019/duben 2020	17	Kurz nebyl ještě ukončen
Mediace I – výcvik:	36	36
Mediace II – výcvik:	18	18
Náhrada škody a nemajetkové újmy	92	92
Práce s riziky – hodnocení rizik a potřeb - školení	28	28

Název kurzu	Počet účastníků	Úspěšně ukončilo
Práce s riziky – hodnocení rizik a potřeb - seminář	45	45
Detekce příznaků radikalizace a rizikových osob:	103	103

Zdroj: interní dokumenty PMS

Rozdíl mezi počtem účastníků specializačních a kvalifikačních kurzů, kteří kurz zahájili a kteří ho i úspěšně ukončili, je poměrně značný. V kurzu započatém v dubnu 2018 složilo závěrečnou zkoušku úspěšně 8 účastníků z původních 15 a v kurzu z února 2018 bylo úspěšných jen 6 absolventů z původně 18 zařazených. Ve zprávě však tento jev není nijak komentován.

PMS na svém webu dále uvádí, že její vzdělávací akce reagují na aktuální potřeby jejích zaměstnanců. A proto v roce 2019 uspořádala následující školení a přednášky: Závislosti látkové a nelátkové (Praha, 2 běhy), Nespolupracující klient (v rámci porady Jihomoravského soudního kraje), Stanovisko pro podmíněné propuštění (Hradec Králové), Dávky a insolvence + Kyberbezpečnost (v rámci porady Západočeského soudního kraje), Kyberšikana a rizika sociálních sítí (České Budějovice), Drogové závislosti (Praha), Nové trendy s drogově závislými a Aktuální novinky k insolvenční (v rámci porady Středočeského kraje), Pracovní právo (Praha, 2 běhy), Gambling, nelátkové závislosti + Terénní práce s lidmi s duševním onemocněním a její rizika (výjezd střediska PMS Praha). Těchto akcí se zúčastnilo dohromady 312 osob.

Jedná se tedy celkem o 9 vzdělávacích akcí v roce 2019, z toho na oblast adiktologie byla zaměřeny celkem 3 a účastnili se jich probační pracovníci ze středisek ve středočeském kraji i ze střediska v Praze.

Ve Zprávě o činnosti PMS za rok 2019 (2020) se rovněž uvádí, že 119 zaměstnanců se zúčastnilo konferencí a vzdělávacích akcí jiných realizátorů, Konference pak uvádí tyto: 4. Ostravská konference soudních znalců, Rodina v postmoderní době aneb Kam kráčíš, rodino?, Krok za krokem z dluhové pasti - Předlužení jako fenomén 21. století, Etika a drogy 2019, Praxe mediace v různých oblastech společenského života, XI. Adiktologická konference "Válka s drogami", Konference Mediace, Řešení sociální situace osob s poruchou osobnosti. A pak také

tyto vzdělávací akce: Sociální práce s vězněnými osobami, Práce s celým rodinným systémem ohroženým domácím násilím, Příčiny nárůstu extrémismu, Komunikace s klientem s duševním onemocněním, Koncentrační techniky pro zvládnání zátěžových situací s klienty, Komunikace s klientem manipulátorem, Dětské a dorostové detoxikační centrum, Trauma a jak s ním pracovat. Z tohoto přehledu tedy vyplývá, že na téma adiktologie byly zaměřeny 3 akce z celkem 17 uvedených.

2. 5. 3. Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025

Dalším, tedy třetím dokumentem, je Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025, která představuje základní koncepční materiál PMS. Pokud se týká adiktologické problematiky je v uvedeném dokumentu práce se závislými klienty zmíněna v souvislosti s tím, že PMS nemá dostatek vhodných programů a tuto situaci řeší pomocí projektů, které však dále konkrétně nezmiňuje.

Dále se v Koncepti (2018) zmiňuje, že problémové chování klientů v důsledku jejich závislostí je zdrojem obav veřejnosti a zmiňuje potřebu, aby pracovníci PMS včas identifikovali změnu a zhoršení situace klienta a operativně přijali, ve spolupráci s dalšími organizacemi, adekvátní opatření. V této souvislosti zmiňuje, že stávající model nastavené spolupráce mezi institucemi není dostatečný. Jako specifické cíle v této oblasti uvádí:

- a) účinněji analyzovat rizika a potřeby pachatelů a kontrolovat je při výkonu alternativních trestů
- b) zefektivnit spolupráci složek v případech probace nad rizikovými pachateli
- c) zvýšit bezpečnost pracovníků PMS při výkonu probace

Konkrétní opatření a postupy pro dosažení těchto cílů už Koncepce dále neuvádí.

2. 5. 4. Metodiky Probační a mediační služby

Jako nástroj definování standardů práce s klienty vydává Probační a mediační služba metodiky a manuály pro jednotlivé agendy. Pro účely této práce bude významný zejména manuál pro práci se závislými osobami a manuál hodnocení rizik a potřeb.

Manuál pro práci se závislými osobami - uvádí, že cílem pracovníka PMS není dosažení abstinence pachatele, což je dlouhodobý proces, který je vhodné svěřit konkrétním odborníkům, ale spíše minimalizovat rizika páčání další trestné činnosti při zneužívání návykových látek a především kontrola dodržování přiměřených povinností a omezení uložených soudem.

Manuál hodnocení rizik a potřeb – uvádí jako jeden z rizikových faktorů také závislost pachatele, souvislost jeho závislosti a trestního jednání, případně snahu o léčbu. Závislost je zde uváděna jako jeden z nejčastějších spouštěcích mechanismů a rovněž faktor, který výrazně zvyšuje míru dalších rizik. Probační úředník pak dle manuálu zjišťuje konkrétní závislosti klienta, jeho motivaci nebo již dříve uskutečněné kroky k případné léčbě.

2. 6. Nástroje pro práci s klientem

Probační úředník vytváří v průběhu své práce s klientem řadu dokumentů. Některé z nich jsou určené pro nastavení spolupráce se samotným klientem, jiné pro informování soudu či státního zastupitelství.

Plán probačního dohledu – je zpracováván úředníkem ve spolupráci s klientem a měl by zohledňovat klientovu aktuální situaci a jeho plány do blízké budoucnosti. Plán je tvořen na dobu cca 6 - 12 měsíců. Klient si v něm stanovuje cíle, kterých by chtěl v daném období dosáhnout (např. zaevidovat se na úřadu práce, nalézt si legální zaměstnání a setrvat v něm, či začít s léčbou závislosti). O plánu probačního dohledu a povinnosti odsouzeného ho dodržovat se zmiňuje trestní zákoník v § 50 a § 51 (povinnosti pachatele a povinnosti probačního úředníka), nicméně však už nikde neuvádí možné sankce za jeho nedodržení.

Průběžná zpráva o průběhu dohledu – tuto zprávu vypracovává probační úředník pro soud v termínech, ve kterých o ni soud žádá, zpravidla 2x ročně. Uvádí v ní průběh spolupráce s klientem za uplynulé období a vyjadřuje se k plnění povinností, které soud klientovi uložil. Pokud tedy bylo soudem uloženo zdržet se užívání OPL a podrobit se testování, jsou ve zprávě uvedena jednotlivá testování s jejich výsledkem

(negativní / pozitivní). Klient se se zprávou rovněž seznamuje, zpravidla na následující konzultaci.

Závěrečná zpráva o průběhu dohledu – je obdobný dokument jako průběžná zpráva, avšak je v ní hodnocen celý průběh dohledu. Jejím závěrem je pak sdělení soudu, zda byl dohled a uložené povinnosti řádně plněny a je tedy na místě rozhodnout o osvědčení klienta či zda se probační úředník přiklání k prodloužení doby dohledu nebo rovnou nařizení výkonu trestu odnětí svobody z důvodu neplnění podmínek dohledu.

Sdělení o závažném porušení dohledu - v případě, že klient opakovaně či dlouhodobě s probačním úředníkem nespolupracuje a nedodržuje omezení stanovená soudem, informuje úředník prostřednictvím této zprávy soud a zpravidla i uvádí, která opatření navrhuje k nápravě situace (např. nařízení veřejného zasedání o přeměně trestu).

Zpráva pro účely rozhodnutí - tato zpráva je výsledkem spolupráce klienta a probačního úředníka v přípravném řízení, tedy ještě před rozhodnutím soudu. Klient zde tedy spolupracuje s úředníkem dobrovolně a zpravidla činí kroky pro uplatnění § 307 trestního řádu, tedy odklon v trestním řízení. Pokud byla daná trestná činnost spojena s užíváním OPL, může klient v této zprávě sám dobrovolně navrhnout, že se užívání nadále během zkušební doby zdrží nebo bude se podrobovat testování či započne s léčbou. Je pak na rozhodnutí státního zástupce či soudce, zda tyto návrhy přijme či uloží jiné dle svého rozhodnutí.

2. 7. Význam PMS z hlediska adiktologie

Vztah probačních úředníků ke svým klientům je jedním z klíčových faktorů sociální práce v trestní justici. Restorativní přístup pracuje s jedinečností každého člověka a reflektuje tedy i užívání omamných a psychotropních látek. To, zda daný klient OPL užívá a v jaké míře pak může mít vliv na průběh jeho další spolupráce s PMS. A domnívám se, že zde velmi záleží i na přístupu probačního pracovníka k tomuto

klientovi. Rozum (2003) pak uvádí Probační a mediační službu jako úplně novou instituci v rámci trestní justice s tím, že je významná a jedinečná právě propojením práva, probační a sociální práce při své činnosti s odsouzenými klienty.

Pokud byla trestná činnost spáchána pod vlivem OPL nebo v souvislosti s OPL, soud může, jak uvádí Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018 (Mravčík a kol., 2019) v rámci odklonů v trestním řízení nebo spolu s alternativním trestem uložit přiměřená omezení a povinnosti, například léčení závislosti na návykových látkách, povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, podrobit se vhodnému programu poradenství nebo léčby. Tato zpráva dále uvádí, že v souvislosti s primární drogovou trestnou činností (dále DTČ) bylo uloženo 185 omezení a povinností. Vzhledem k vysokému počtu osob odsouzených za primární DTČ je počet uložených přiměřených omezení a povinností poměrně nízký. Povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách mělo v roce 2018 uloženo 287 klientů PMS. Celkem 1665 klientů PMS v roce 2018 mělo soudem uloženou povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek. Za rok 2018 evidovala PMS celkem 26 362 osob v různých fázích trestního řízení, z nich se 1456 (6 %) dostalo do kontaktu s PMS v souvislosti s primární DTČ. Ochranné léčení závislosti na návykových látkách mělo v roce 2018 uloženo 140 osob v kontaktu s PMS z toho 87 osobám bylo uloženo ochranné léčení protialkoholní a 53 protitoxikomanické. Tato povinnost je ukládána buď jako ochranné léčení nebo jako léčení, které není ochranným léčením (§ 48, písm. c) trestního zákoníku).

Pokud je již v rozsudku či trestním příkazu tato povinnost uvedena, je to pro probačního úředníka informace, že jeho klientem se následně stane uživatel OPL či člověk s nelátkovou závislostí.

Co se týká soudem uložené povinnosti léčby, tedy léčby nedobrovolné, pak k jejímu možnému výsledku Kalina (2000) uvádí, že úvodní dobrovolnost nebo nedobrovolnost započetí léčby nemá na výslednou úspěšnost žádný vliv.

Součástí účinné léčby je, jak uvádí Kalina (2015), její brzký začátek, práce s motivací včetně podpory klienta, prevence relapsu i zužitkování léčby nedobrovolné a vzájemná provázanost všech těchto aspektů. A i tlak justičního systému může být součástí motivace klienta, s tím „že získávání a udržování motivace k pokračování

léčby a změně života nesmí být považováno výlučně za odpovědnost klienta“ (Kalina, 2008, s. 389).

Probační úředníci, jako odborní pracovníci v trestní justici, jsou podle Gabrhelíkové (2015) specializováni na práci s nedobrovolně léčenými klienty.

Principy pro práci s touto klientelou pak autorka uvádí takto:

- vymezit role probačního úředníka a klienta, a to srozumitelně v počátku spolupráce, ale i v jejím průběhu
- vymezit povinností jak pro probačního úředníka vůči klientovi a OČTR , tak i povinností klienta vůči pracovníkovi a rovněž OČTR
- nastavit pravidla pro vzájemnou spolupráci společně a průběžně je revidovat
- informovat klienta otevřeně o práci s informacemi o něm
- navazovat kontakty s organizacemi, s kterými klient spolupracuje, a to s jeho vědomím
- zplnomocňovat klienta

A jak rovněž uvádí Kalina (2008, s. 389) *„těm kteří zatím nejsou schopni změnit své chování, jsou odborníci povinni poskytnout veškerou pomoc, která by snížila poškození a iniciovala motivaci.“*

Tomášek, Diblíková a Scheinost (2016) uvádějí jako jeden z výstupů ze svého výzkumu, že recidivu u klientů PMS nejčastěji ovlivňuje užívání alkoholu i nealkoholových drog. Dále zjistili, že probační úředníci mají za to, že pro jejich práci s klienty je významná oblast motivace klienta k vedení řádného života. Přes 70 % z nich se dle výzkumu výše uvedených autorů domnívá, že je možné klienta v rámci dohledu pozitivně ovlivnit, co se týká užívání alkoholu (76, 3 %) i nealkoholových drog (73, 7 %). Klienti PMS pak hodnotili jako neužitečnější pro svou desistenci nabídku pomoci s hledáním zaměstnání či léčbou závislosti na drogách a také možnost se v rámci dohledu pravidelně setkávat se svým úředníkem jako s člověkem, který jim dokáže upřímně a se zájmem naslouchat.

2. 8. Trestná činnost a omamné a psychotropní látky

V souvislosti s uživateli OPL můžeme uvažovat o pojetí a rozdělení drogové kriminality podle různých hledisek. Goldstein (1985) popsal 3 typy této kriminality takto:

a) **psychofarmakologickou trestnou činností, která je** působena pachateli, kteří jsou pod vlivem OPL. Užívání OPL má vliv na jejich chování, může zvyšovat impulzivnost a násilnost,

b) **ekonomicky kompulzivní trestnou činností** je páchána proto, aby uživatel OPL, tedy pachatel, získal prostředky na pořízení drogy. Primárním důvodem páchání trestné činnosti není potřeba páchat násilí, ale opatřit si tak prostředky na nasycení své závislosti,

c) **systémovou trestnou činností, která je** spojena s obchodem s OPL, s tzv. černým trhem a nelegálními ekonomickými aktivitami.

Drogová kriminalita je rovněž dělena na primární a sekundární. Primární kriminalita zahrnuje trestné činy spočívající v porušování drogové legislativy. Trestní zákoník přímo definuje 5 skutkových podstat trestných činů:

- § 283 - Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy
- § 284 - Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu
- § 285 - Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku
- § 286 Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu
- § 287 - Šíření toxikomanie

Sekundární kriminalita zahrnuje trestnou činnost, která je páchána v souvislosti s drogami. Štefunková (2017) pak uvádí ještě detailnější rozdělení do 6 kategorií:

- trestné činy, u nichž je vliv návykové látky také znakem skutkové podstaty a které pachatelem spáchal pod vlivem drogy,

- trestné činy, u kterých je snahou pachatele obstarat si tímto způsobem prostředky na nákup drog
- trestné činy, kterých se pachatel dopustil v důsledku své akutní intoxikace
- trestné činy, které pachatel spáchal jako reakci na užívání drog dalšími osobami
- trestná činnost, která je páchaná v souvislosti s organizováním a provozem drogových trhů,
- trestné činy, u kterým byla spouštěcím podnětem zvýšená viktimnost oběti způsobená intoxikací drogou.

Podle Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA, 2007) je, výraz „trestná činnost související s drogami“ užíván k označení čtyř druhů trestných činů:

- psychofarmakologicky podmíněná trestná činnost: trestné činy spáchané pod vlivem psychoaktivní látky, jako důsledek jejich akutního nebo chronického užívání,
- ekonomicky motivovaná trestná činnost: trestné činy spáchané za účelem získání peněz (nebo drog) na financování užívání drog.
- systémová trestná činnost: trestné činy spáchané v rámci fungování nezákonných drogových trhů jako součást procesu nezákonné nabídky, distribuce a užívání drog,
- trestné činy porušování drogových zákonů: trestné činy spáchané porušováním drogové legislativy a souvisejících právních předpisů.

2. 9. Data o drogové trestné činnosti

V rámci celé České republiky Probační a mediační služba zaměstnává na 76 střediscích, situovaných do sídel okresních a obvodních soudů a pražském ředitelství, celkem 345 osob. Na středisku Praha aktuálně působí 47 probačních úředníků, probačních a administrativních asistentů.

Dle statistiky PMS (Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2017, 2018, Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2018, 2019, Zpráva o činnosti a hospodaření PMS za rok 2019, 2020) bylo v přípravném a vykonávacím řízení nově evidováno celkem 27 719 spisů. V porovnání s rokem 2016 se jednalo o mírně klesající tendence, a to o 1,8 %. Pro rok 2018 bylo v rámci celorepublikové statistiky evidováno 24 223 nových trestních věcí (tedy nových spisů) a v roce 2019 bylo nově evidováno v agendě dospělých celkem 25 122 spisů.

Tabulka č. 2 - Počet evidovaných spisů PMS ve vykonávacím a přípravném řízení dospělých v letech 2014 - 2019

Rok	Vykonávací řízení		Přípravné řízení		Celkem spisů
	Počet spisů	% z všech spisů	Počet spisů	% z všech spisů	
2014	18517	58,7 %	13009	41,3 %	31526
2015	18984	61,8 %	11752	38,2 %	30736
2016	19142	64,3 %	10645	35,7 %	29787
2017	18318	66,1 %	9401	33,9 %	27719
2018	16335	67,4 %	7888	32,6 %	24223
2019	16480	35,6 %	8642	34,4 %	25122

Zdroj: www.pmscr.cz

Z níže uvedené tabulky č. 3 je patrné, že od roku 2014 stále stoupá procento evidované drogové kriminality. Dle statistik PMS (Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2017) bylo v roce 2017 evidováno 3 726 spisů, ve kterých byl pachatel uživatel návykových látek (legálních, ilegálních). Při srovnání s rokem 2016 bylo těchto klientů o 85 méně, celkový počet závislých klientů za rok 2017 je 13 % z celkového počtu všech případů.

Za rok 2018 (Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2018) bylo celorepublikově evidováno 3 404 spisů s klienty - uživateli OPL, tedy 14 % ze všech evidovaných klientů.

A v roce 2019 (Zpráva o činnosti a hospodaření, 2020) bylo PMS evidováno celkem 4 609 nových případů (tedy 20,9 % ze všech klientů) z kategorie drogové kriminality, tedy kriminality související s užíváním omamných a psychotropních látek a alkoholu.

Tabulka č. 3 - Statistika PMS – trestné činy evidované jako drogová kriminalita

Drogová kriminalita	Počet spisů	% z všech spisů
2014	3285	10,4 %
2015	3946	12,8 %
2016	3811	12,8 %
2017	3726	13,4 %
2018	3609	13,7 %
2019	4609	20,9 %

Zdroj: www.pmscr.cz

Nový trestní zákoník jako výsledek rekodifikace trestního práva hmotného nabyl účinnosti 1. ledna 2010 a jak uvádějí Zeman, Štefunková a Trávníčková (2015), lze od roku 2010 také pozorovat vzrůst ukazatelů statistiky v oblasti drogové kriminality. Avšak vzhledem k vysoké latenci drogové kriminality mají statistická data jen omezenou vypovídající hodnotu. Zeman, Štefunková a Trávníčková (2015, s. 178) uvádějí, že „střední odhad počtu problémových uživatelů drog v ČR činí více než 40 tisíc osob. Problémový uživatel je intenzivním konzumentem opiátů či stimulantů, který si drogu opatřuje zpravidla několikrát týdně. Každý takový případ opatření drogy zpravidla představuje drogový trestný čin, ať již samotného uživatele (drogu si vyrobí) či jiné osoby, která mu ji úplatně či bezúplatně poskytne. Vezmeme-li v úvahu uvedené skutečnosti, pak je zřejmé, že i aktuálních 5 – 6 tisíc registrovaných drogových trestných činů ročně představuje skutečně jen zlomek skutečného počtu drogových deliktů“.

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v roce 2018 (2019, s. 6) uvádí, že „do kategorie rizikové konzumace alkoholu spadá 6,9 – 8,7 % populace, dalších 6,0 – 9,3

% spadá do kategorie škodlivé konzumace alkoholu (tj. v součtu 14,0 – 18,1 % osob pije rizikově).. V roce 2018 bylo v ČR odhadnuto 43,7 tis. tzv. problémových uživatelů drog (42,1 – 45,3 tis.), z toho 33,5 tis. (32,9 – 34,0 tis.) uživatelů pervitinu a 10,2 tis. (9,9 – 10,5 tis.) uživatelů opioidů. Nejvyšší relativní počet problémových uživatelů drog je tradičně odhadován v Praze a v Ústeckém kraji, tedy současně v oblastech s vysokým výskytem problémových uživatelů opioidů.“

Tabulka č. 4 - Statistika Policie ČR – trestné činy evidované jako drogová kriminalita

Rok	Kriminalita				
	Celková	Pod vlivem OPL	Pod vlivem alkoholu	Pod vlivem drog	% kriminality pod vlivem OPL
2016	218 162	16 004	12 792	3 212	7,3 %
2017	202 303	14 601	11 843	2 758	7,2 %
2018	192 405	15 322	11 402	2 920	7,9 %
2019	199 221	14 463	11 429	3 034	7,2 %

Zdroj: www.policie.cz

Policie ČR uvádí ve svých statistikách relativně nízké procento kriminality páchané pod vlivem OPL, pro rok 2018 je to 7,9 % z celkové kriminality a pro rok 2019 pak 7,2 %. Rozdělení na primární a sekundární drogovou kriminalitu pak PČR ve veřejných statistikách na svém webu neuvádí.

Tabulka č. 5 - Statistika Vězeňské služby – počet vězněných a závislých osob

Rok	Celkový počet vězněných	Počet závislých vězněných	Procento závislých vězněných
2013	16 609	8 468	51 %
2014	18 658	9 384	50 %
2015	20 866	11 309	54 %
2016	22 481	11 381	51 %
2017	22 159	11 864	54 %
2018	21 577	12 204	57 %
2019	21 048	12 429	59 %

Zdroj: www.vscr.cz

Vězeňská služba ČR ve své ročence za rok 2019 uvádí, že počet osob závislých na OPL zaznamenal v roce 2019 opět meziroční nárůst oproti roku 2018 o 1,8 %, tj. o 225 osob a tento jev má od roku 2013 setrvale stoupající tendenci. Pro rok 2019 uvádí Vězeňská služba 59 % vězněných závislých na OPL.

3. Výzkumná část

Ve výzkumné části práce bylo cílem zjistit a popsat využití znalostí adiktologie probačními úředníky při práci s jejich klienty, uživateli OPL.

3. 1. Metodologie výzkumu

Použité metody pro získání dat byly dotazníkové šetření (dotazník je přílohou 6. 1.), polostrukturovaný rozhovor (Hendl, 2005) a kazuistika případové práce s klientem. Výzkumný soubor tvořili probační asistenti a probační úředníci střediska PMS Praha. Jednalo se o 47 probačních pracovníků s různou délkou praxe v PMS.

Základním výzkumným souborem byli probační úředníci a probační asistenti. Výběrovým souborem, získaným za využití techniky totálního výběru pak byli respondenti, kteří v se zapojili do dotazníkového šetření.

K předběžnému oslovení probačních pracovníků ze střediska PMS Praha pro účely dotazníkového šetření jsem využil svou praxi v této organizaci během studia prvního ročníku magisterského studia. Následně byl pak dotazník spolu s formulářem informovaného souhlasu (viz příloha číslo 6. 2.) probačním úředníkům a asistentům vložen do jejich osobních poštovních schránek na středisku PMS Praha.

Předpokladem výzkumu bylo, že se podaří oslovit cca 70 % probačních úředníků a asistentů střediska PMS Praha. Dotazník byl distribuován na podzim roku 2019. Individuálně byli osloveni všichni probační úředníci a asistenti na středisku, byl jim přiblížen cíl výzkumu a spolu s dotazníkem předány i informace pro účastníky výzkumu. Zároveň byl smluven i termín a způsob anonymního odevzdávání vyplněných dotazníků. Pro účely vracení dotazníku jsem zanechal na stolku v chodbě v 2. patře uzavřenou a zapečetěnou krabici, do níž bylo možné vyříznutým otvorem dotazník vhodit. Po uplynutí smluvené doby 2 týdnů jsem si dotazníky vyzvedl.

Data, získaná z tohoto dotazníkového šetření byla dále zpracována v programu Excel za využití obecně popisné analýzy pro charakteristiku výzkumného souboru.

Pro získání ucelenějších informací byla rovněž využita metoda polostrukturovaných rozhovorů s využitím schématu, specifikovaným okruhem

otevřených otázek a inquiry (Miovský, 2006). Pro výběr respondentů na tyto rozhovory pak byla zvolena metoda jednostupňového výběru z telefonního seznamu zaměstnanců střediska PMS Praha a osloveno bylo 10 takto vybraných respondentů, z nichž celkem 9 osob následně s poskytnutím rozhovoru souhlasilo. Před samotným zahájením rozhovoru byl respondentovi rovněž předán formulář informovaného souhlasu. Pro zpracování odpovědí respondentů byla použita metoda vytváření trsů, tak, jak ji popisuje Miovský (2006).

Tyto metody byly dále doplněny kasuistikou klienta PMS závislého na OPL a rozborem jeho probačního spisu pro popis využití adiktologických znalostí u probačního úředníka s tímto klientem v rámci probačního dohledu.

Při volbě těchto metod jsem zohlednil doporučení Miovského (2006), že použití pouze statistické analýzy může přinášet do výzkumu možná omezení a doplnění o případovou práci je cestou jak výsledky ověřit a následně celistvěji interpretovat (Disman, 2002)

Jako jisté limity výzkumu vnímám možnost ověření informací, které získám. Nad tímto problémem uvažovali i Vacek, Miovský a Broža (2005) a reflektovali, že pro výzkum se jim od institucí dostane jen takových údajů, které jim samy o sobě poskytnou s tím, že jejich ověření je obtížné či přímo nemožné. Volím proto kombinaci získávání dat ze zveřejněných statistik organizace a odpovědí anonymních respondentů. Tuto anonymitu lze považovat za podmínku otevřených odpovědí.

3. 2. Etika výzkumu

Dotazník byl sestaven pro anonymní odpovědi respondentů z důvodu zachování jejich soukromí. Respondentům jsem v úvodu dotazníku objasnil důvod výzkumného šetření a uvedl emailový kontakt na sebe pro možnost bližšího objasnění a doplňujících dotazů. Možnost mě kontaktovat nikdo z respondentů doposud nevyužil. Vyplnění a vrácení dotazníku bylo pro respondenty zcela dobrovolné. Spolu s dotazníkem respondenti obdrželi formulář informovaného souhlasu pro účastníky výzkumu. Anonymní distribucí dotazníků a anonymizací informací sdělených v rámci rozhovorů i práce s kasuistikou tak bylo reflektováno, že je třeba v rámci etiky

výzkumu se zabývat respektem a ohledem vůči účastníkům výzkumu, zohlednit právo respondentů na informace, na soukromí a důvěrnost informací a rovněž právo odstoupit z výzkumu Ferjenčík (2010).

Podle těchto zásad jsem určení termínu následných rozhovorů nechal na respondentech, abych maximálně respektoval jejich pracovní režim. Z rozhovorů byly pořízeny pouze písemné záznamy a při konečném zpracování byly odpovědi anonymizovány. Před samotným započítáním rozhovoru jsem respondenty rovněž informoval o možnosti rozhovor kdykoliv ukončit a z výzkumu odstoupit. S provedeným záznamem byl respondent po ukončení rozhovoru seznámen. Ve shodném rozsahu jsem o jeho právech v rámci výzkumu rovněž informoval klienta, jehož kazuistiku dále uvádím.

3. 3. Cíl práce

Cílem práce bylo popsat možnosti využití adiktologie v činnosti PMS, dále se pokusit identifikovat možné souvislosti s profesními charakteristikami probačních úředníků a rovněž ověřit, zda došlo ke změnám oproti situaci, kterou popsala Gabrhlíková (2010). A to za využití jak kvantitativních metod, tedy dotazníkovým šetřením, tak i kvalitativních prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a kazuistikou klienta se závislostí na OPL.

3. 4. Výzkumné otázky

Otázka číslo 1: Jak se liší práce probačního úředníka s klientem se závislostí a bez závislosti na návykových látkách?

Otázka číslo 2: Mají probační úředníci specifické vzdělání v oblasti adiktologie, pokud ano, jaké?

Otázka číslo 3: K jakým změnám v přístupu k uživatelům OPL došlo v PMS oproti r. 2010, respektive oproti zjištění ve výzkumu dle Gabrhlelíkové (2010)?

Pro polostrukturované rozhovory pak byly zvoleny následující okruhy:

Okruh číslo 1: Jak vnímáte oficiální statistiku PMS (Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2017 a 2018), podle které je pouze 13 - 14 % klientů PMS závislých na OPL?

Okruh číslo 2: Zda a jak se mění vaše práce se závislým klientem v porovnání s klientem bez závislosti?

Okruh číslo 3: Jaké jsou vaše zkušenosti se spoluprací s adiktologickým klientem a jaká jsou úskalí této spolupráce?

Okruh číslo 4. Jaký je váš názor na adiktologické vzdělávání v PMS a co byste případně uvítali?

3. 5. Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření proběhlo nejprve jako pilotní, avšak ani tato fáze nezabránila tomu, že otázka číslo 21 byla následně respondenty problematizována. Pilotní testování proběhlo na dvou respondentech (probačních úřednících) a jeho cílem bylo ověřit formulaci, srozumitelnost i rozsah dotazníku. Úvodní otázky v dotazníkovém šetření, tedy číslo 1 až 5, byly zaměřeny na demografický popis výzkumného souboru. Následující otázky číslo 6 - 26 pak na samotnou práci probačních úředníků.

3. 5. 1. Popis výzkumného souboru

Na středisku PMS Praha bylo v době výzkumu (podzim 2019) zaměstnáno celkem 47 osob, z toho 42 probačních úředníků a probačních asistentů, kteří byli v denním kontaktu s klienty.

Celkem bylo rozdáno 42 dotazníků, návratnost pak byla 36 dotazníků, tedy 86 % z celkové počtu distribuovaných. Výzkumu se aktivně zúčastnilo 25 probačních úředníků a 11 probačních asistentů.

Průměrná doba, po kterou trvá pracovní poměr respondentů u PMS je 5,5 roku. Jako nejkratší byl uveden pracovní poměr v trvání 6 měsíců, nejdelší pak 14 let. Modus trvání pracovního poměru je pak 2, 5 – 3 roky.

Průměrný věk respondentů je 39 let. Nejmladší dotazovaný uvedl věk 26 let, nejstarší 64 let, modus pak činí 28 let, medián je shodný s průměrem, tedy 39 let.

Tabulka č. 6 - Typ vzdělání

Typ vzdělání	Počet respondentů	Počet respondentů v %	Pracovní pozice
Středoškolské	3	8 %	Asistent
Vyšší odborné	1	3 %	Asistent
Vysokoškolské Bc.	1	3 %	Asistent
Vysokoškolské Mgr.	6	16 %	Asistent
Vysokoškolské Mgr.	25	69 %	Úředník

Středoškolské vzdělání uváděli 3 respondenti, 1 respondent vyšší odborné a 1 pak vysokoškolské bakalářské (jedná se o probační asistenty), a celkem 31 pak vysokoškolské (magisterské) vzdělání. A až úspěšným složením zkoušky z Kvalifikačního vzdělávacího kurzu zaměstnanec postupuje na pozici probačního úředníka.

Tabulka č. 7 - Obor vzdělání

Obor vzdělání	Počet respondentů	Respondenti v %	Pracovní pozice
Sociální práce	8	22 %	Úředník
Speciální pedagogika, resocializační a sociální pedagogika	9	25 %	Úředník
Speciální pedagogika, resocializační a sociální pedagogika	2	6 %	Asistent

Obor vzdělání	Počet respondentů	Respondenti v %	Pracovní pozice
Pedagogika, andragogika	5	14 %	Úředník
Pedagogika	2	6 %	Asistent
Právo	2	6 %	Úředník
Právo	4	11 %	Asistent
Jiné	4	11 %	Úředník/asistent

Nejvíce respondentů, celkem tedy 9 (25 %) uvádělo vzdělání v oboru speciální a resocializační pedagogika. Druhým nejčastěji uváděným oborem byla sociální práce, a to u 8 (22 %) respondentů. Z dalších oborů vzdělání byly uvedeny vždy jedním respondentem moderní dějiny, politologie, krizový management či přímo obor probační a mediační práce.

3. 5. 2. Výsledky dotazníkového šetření

Tabulka č. 8 - Specializace v rámci PMS Praha

Specializace v PMS	Počet respondentů
Probace	26
Obecně prospěšné práce	10
Parole	10
Trest domácího vězení	10
Trest zákazu vstupu	4
Mladiství a nezletilí	3
Přípravné řízení	12

Respondenti uváděli nejčastěji 2 – 3 obory specializace, nejčastěji v kombinaci obecně prospěšné práce a přípravné řízení, parole, probace a trest domácího vězení nebo probace a přípravné řízení.

Pouze jeden typ specializace uvedli 14 respondentů a to buď probaci nebo obecně prospěšné práce či agendu mládeže a nezletilých.

Tabulka č. 9 - Počet klientů, se kterými se pracovník denně setkává

Počet klientů	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
1 – 3 osoby	7	19 %
4 – 6 osob	25	69 %
7 – 9 osob	3	8 %
10 – 12 osob	1	3 %

Jako průměrný počet klientů, s kterými denně jednají, uváděli respondenti 4 – 6 osob. Zpravidla rovněž doplňovali, že na některé dny si klienty nezvou a věnují se plnění administrativních úkolů.

Tabulka č. 10 - Počet aktuálně evidovaných klientů jedním pracovníkem

Počet aktuálně evidovaných klientů	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Do 70	4	11 %
71 - 90	4	11 %
91 - 110	5	14 %
111 - 130	4	11 %
131 - 150	9	25 %
151 – 170	9	25 %
Více než 171	1	3 %

Na otázku o počtu aktuálně evidovaných klientů uvedlo 9 respondentů (tedy 25 %), že aktuálně pracují s 131 - 150 klienty. Shodný počet respondentů, tj. dalších 25 % pak uvedlo, že mají 151 – 170 klientů. Další 4 respondenti (11 %) uvedli jako počet svých klientů číslo mezi 111 – 130 osobami. Pět respondentů (14 %) má mezi 91 – 110 klienty a dále vždy 4 respondenti uvedli, že mají 71 – 90, respektive do 70 evidovaných klientů.

Tabulka č. 11 - Délka konzultace s jedním klientem

Délka konzultace s běžným klientem	Počet respondentů	Délka konzultace s adiktologickým klientem	Počet respondentů
0 – 15 min	6	0 – 15 min	2
16 – 25 min	8	16 – 25 min	6
26 – 35 min	10	26 – 35 min	11
36 – 45 min	3	36 – 45 min	7
46 – 55 min	9	46 – 55 min	8
Déle než 56 min	0	Déle než 56 min	2

Respondenti nejčastěji uváděli jako dobu trvání konzultace s běžným, tj. neadiktologickým klientem 26 – 35 minut (10 respondentů) nebo o něco kratší konzultaci v rozmezí 16 – 26 minut u 8 respondentů. V případě adiktologického klienta uvedlo nejvíce respondentů (celkem 11) průměrnou konzultaci rovněž 26 – 35 min. Celkem 16 probačních pracovníků uvedlo shodnou délku konzultace pro oba typy klientů s tím, že délku konzultace operativně přizpůsobují aktuální situaci.

Tabulka č. 12 - Odhad počtu adiktologických klientů

Procento adiktologických klientů	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
0 % - 10 %	8	22 %
11 % - 25 %	12	33 %
26 % - 50 %	11	31 %
Více než 50%	2	6 %
Nedokážu odhadnout	3	8 %

Dle statistik PMS (podrobněji uvedeno v kapitole 2. 7. Činnost PMS) je celkový nápad trestních věcí spojených s OPL za rok 2017 13 % z celkového počtu všech případů. Za rok 2018 bylo celorepublikově evidováno 3 404 těchto spisů, tedy celkem 14 %. Podle odpovědí respondentů je tento nápad výrazně větší, 12 respondentů, tedy 33

% z dotazovaných, uvádí jako poměr adiktologických klientů 11 – 25 %, dalších 11 respondentů (tj. 31 %) pak dokonce 26 – 50 %.

Tabulka č. 13 - Informování o závislosti

Informace o závislosti klienta pochází od	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Orgánů činných v trestním řízení	34	38 %
Klient uvádí sám od sebe na úvodní konzultaci	27	26 %
Klient uvádí sám od sebe v průběhu dalších konzultací	21	30 %
Vlastní dotaz na klienta	32	52 %
Odhadují ze vzhledu klienta	15	18 %

Respondenti mohli volit více odpovědí, tak aby pokryli všechny využívané možnosti. Nejčastěji se o případné závislosti dozvídají od klienta, respektive klient odpoví na jejich dotaz a k užívání OPL či se k závislosti sám dozná. Pokud OČTŘ nevedou spis jako drogovou kriminalitu, případnou závislost klienta zpravidla ani ve spisové dokumentaci zasílané PMS nezmiňují.

Tabulka č. 14 - Rozdílný přístup k adiktologickými klientům

Liší se váš přístup k adiktologickým klientům	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Určitě ano	9	25 %
Spíše ano	22	61 %
Spíše ne	5	14 %

Většina respondentů (86 %) reflektuje sdělenou závislost klienta a v rámci možností daných zákony k adiktologickým klientům přistupují s jistým porozuměním. Jako určitě rozdílný svůj přístup označilo 9 probačních pracovníků a jako spíše rozdílný pak 22 respondentů. Spíše záporně se k této možnosti vyjádřilo 5 respondentů, tedy 14 %.

Tabulka č. 15 - Typy odlišného přístupu k adiktologickým klientům

	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Konzultace v odpoledních hodinách	10	28 %
Tolerance opožděných příchodů klienta	11	31 %
Tolerance příchodu mimo stanovený termín	11	31 %
Delší konzultace	20	56 %
Závislost tématem konzultace	27	75 %
Jiné	3	8 %

Respondenti, kteří na předešlou otázku odpověděli souhlasně (určitě ano, spíše ano), tak svůj odlišný přístup k adiktologickým klientům upřesnili. Součet odpovědí přesahuje 100%, neboť respondenti uváděli všechny ty varianty, které při své praxi používají. Celkem 75% uvádí, že téma užívání OPL a závislosti řeší s klientem během konzultací. V odpovědích pak doplňovali, že s klientem probírají možné trestně právní dopady užívání (např. uložená povinnost zdržet se užívání, držení OPL pro vlastní potřebu apod.) či v případě zájmu klienta o možnostech léčby či bezpečného užívání. Z tohoto přístupu pak vyplývá i druhá nejčastější odpověď a to delší doba konzultace u 56 % respondentů. Zvýšenou toleranci k opožděným příchodům na konzultace ať už v řádu hodin či dnů pak uvádí 31 % odpovídajících. A celkem 28 % vychází vstříc svým klientům domlouváním konzultací na pozdější odpolední hodiny. Další tři z respondentů uvedli, že více dbají na ověření toho, co klient uvádí a v případě výkonu trestu obecně prospěšných prací vybírají místo pro klienta vhodné.

Tabulka č. 16 - Alternativní tresty

Alternativní trest	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Podmíněné odsouzení s dohledem	26	72 %
Obecně prospěšné práce	9	25 %

Alternativní trest	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Peněžitý trest	2	6 %
Uložená povinnost léčby	30	83 %
Odklon v rámci trestního řízení	5	14 %
Jiné	1	3 %

Respondenti se rovněž vyjádřili ke svým zkušenostem s výkonem alternativních trestů uživateli OPL. Jako vhodné opatření uváděli v 83 % uložení povinnosti léčby a dále v 72 % odpovědí pak podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Trest obecně prospěšných prací jako vhodný pro uživatele OPL hodnotilo 25 % respondentů

Tabulka č 17 - Testování na přítomnost OPL

	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Užitečný nástroj kontroly, testuji vždy	5	14 %
Jen pokud povinnost uložil soud	29	81 %
Jen pokud se domnívá, že klient je pod vlivem OPL	17	47 %
Pokud mě o to klient požádá	4	11 %
Neužitečný nástroj	12	33 %
Jiné	3	8 %

Manuál PMS pro práci se závislými osobami uvádí testování jako významný kontrolní nástroj, který může být i nástrojem motivačním.

Z výsledků šetření vyplývá, že za užitečný nástroj považuje testování pouze 5 respondentů, tedy 14 %. Oproti tomu ho jako neužitečný vnímá 33 % odpovídajících (12 osob). Takřka polovina (47 %) testuje, pokud má dojem, že klient se dostavil na konzultaci pod vlivem OPL. Povinnost podrobit se testování také ukládá soud a v tomto případě testuje klienta 81 % respondentů. Zbýlých 19 % v poznámce uvedlo,

že by rádo testovalo, kdyby testy mělo. A 8 % respondentů pak sdělilo, že od testování je odrazuje nízká spolehlivost testů a také to, že jich mají k dispozici málo.

Tabulka č. 18 - Primární a sekundární kriminalita

	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Ano, s klienty řeším	28	78 %
Ne, s klienty neřeším	8	22 %

Většina respondentů, tedy 78%, uvedlo, že s klienty řeší jejich kriminální jednání. Svou odpověď doplňovali i o poznámku, že se důvody a příčinami kriminálního jednání zabývají u všech klientů.

Tabulka č. 19 - Užívání OPL (rekreační, rizikové atd.)

	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Určitě ano	24	67 %
Spíše ano	7	19 %
Bez odpovědi	5	14 %

Pouze 14 % respondentů se k otázce na typ užívání nevyjádřilo, ostatních 76 % pak uvedlo, že se tomu, jak často a jakým způsobem klient OPL užívá, na konzultacích věnují. Otázku pak respondenti doplnili ve svých odpovědích i o sdělení, že v kontextu trestné činnosti může i rekreační užívání OPL představovat u klienta značné riziko. Rovněž připisovali komentáře s dotazy, jak odlišit jednotlivé typy užívání.

Tabulka č. 20 - Význam adiktologických znalostí

	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Určitě ano	22	61 %
Spíše ano	13	36 %
Spíše ne	1	3 %

Významná většina 35 respondentů (97 %) přikládá význam znalostem z oboru adiktologie pro svou práci s klienty, zvolili odpověď určitě ano a spíše ano. Odpověď negativní (spíše ne) zvolil jeden probační pracovník.

Tabulka č. 21 - Zdroj adiktologických informací

Zdroj informací	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Zaměstnavatel	25	69 %
Kolegové	19	53 %
Samostudium	28	22 %
Jinak	4	11 %

Jako zdroj svých znalostí označilo 25 respondentů (69 %) svého zaměstnavatele, tedy PMS. Dále se 53 % dotazovaných obrací na své kolegy a 22 % se adiktologií věnuje svým samostudiem. A 4 respondenti uvedli pak jako zdroj svých adiktologických vědomostí spolupráci se Sananimem a Drop-Inem či vlastní vysokoškolské studium.

Tabulka č. 22 - Dostačující úroveň adiktologických informací

Dostačující úroveň adiktologických informací	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Určitě ano	2	6 %
Spíše ano	19	53 %
Spíše ne	11	31 %
Určitě ne	4	11 %
Nevím	0	0 %

Co se týká sebehodnocení dostačující úrovně svých adiktologických znalostí, je se s sebou spokojeno 59 % respondentů (6 % uvedlo, že určitě ano a 53 % zvolilo odpověď spíše ano). Oproti tomu 31 % respondentů uvedlo, že se svými znalostmi adiktologie spíše nejsou spokojeni a 11 % není spokojena určitě.

Tabulka č. 23 - Úroveň adiktologických informací od zaměstnavatele

Dostačující informace od zaměstnavatele	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Určitě ano	0	0 %
Spíše ano	17	47 %
Spíše ne	14	39 %

Dostačující informace od zaměstnavatele	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Určitě ne	5	14 %
Nevím	0	0 %

Na dotaz zda považují vzdělání z oboru adiktologie, které jim poskytuje zaměstnavatel za dostačující pro svou práci, neodpověděl volbou „určitě ano“ žádný respondent, odpověď „spíše ano“ zvolilo 47 % respondentů, kritičtějších pak bylo dalších 39 %, kteří situaci zhodnotili jako „spíše ne“ a 14 % respondentů zhodnotilo situaci na tomto volbou hodnocení „určitě ne“.

Tabulka č. 24 - Další adiktologické informace

Další adiktologické informace	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
Více školení	21	58 %
Exkurze (Drop-In, Sananim)	16	44 %
Více odborné literatury	7	19 %
Dlouhodobé stáže	27	75 %

Respondenti byli také požádáni o sdělení, jaké další formy adiktologických informací by uvítali. Nejčastěji, až v 75 % odpovědí, uváděli, že by to měly být dlouhodobé stáže v odborných organizacích jako je Sananim nebo Drop In. Dále by uvítali více adiktologických školení, to v 58 %, rovněž by měli zájem o jednodenní exkurze do odborných zařízení (44 %). Více odborné literatury na pracovišti pak zvolilo 19 % respondentů.

3. 6. Polostrukturované rozhovory

Rozhovory s jednotlivými respondenty trvaly přibližně 60 minut a odpovědi byly tazatelem písemně zaznamenávány do odpovědního archu.. Termín rozhovoru byl telefonicky domluven dle časových preferencí respondentů.

Tabulka č. 25 – Přehled účastníků polostrukturovaných rozhovorů

	Pracovní pozice	Doba praxe u PMS v rocích
Respondent číslo 1	Probační úředník	3
Respondent číslo 2	Probační úředník	4
Respondent číslo 3	Probační úředník	13
Respondent číslo 4	Probační úředník	4
Respondent číslo 5	Probační úředník	10
Respondent číslo 6	Probační úředník	13
Respondent číslo 7	Probační úředník	5
Respondent číslo 8	Probační asistent	14
Respondent číslo 9	Probační asistent	1

3. 6. 1. Analýza polostrukturovaných rozhovorů

Okruh číslo 1:

Jak vnímáte oficiální statistiku PMS (Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2017 a 2018), podle které je pouze 13 - 14 % klientů PMS závislých na OPL?

Pro respondenty nebyl rozpor mezi oficiální statistikou a jejich vlastním vnímáním situace překvapivý. Uváděli, že se jedná o statistiku celorepublikovou a že je možné, že na jiných střediscích PMS je, oproti pražskému středisku, situace s počtem závislých klientů jiná. Tato sdělení nebylo možné v rámci výzkumu ověřit.

Dále uváděli, že údaje o závislosti klienta zadávají do evidenčního programu oni sami a to tehdy, když jsou vedením případu pověřeni svým vedoucím. Program, s kterým pracují, jim pro evidenci drogové trestné činnosti nebo klienta se závislostí nabízí tyto možnosti:

- Trestný čin je spáchán pod vlivem drogy:
- Trestný čin je spáchán v jiné souvislosti s drogou:
- Trestný čin je spáchán za účelem získání drogy:

Všichni respondenti uvedli, že tyto údaje zapisují, pokud se u klienta jedná o drogovou trestnou činnost a tato skutečnost je jim známá už přímo ze spisu. Šest respondentů pak uvedlo, že pokud se o závislosti klienta dozvídají až v průběhu práce s ním, což představuje horizont pěti let u POD a až sedmi let u PPD, tuto skutečnost už do systému zpravidla zpětně nezadávají.

Jako důvody pro toto jednání uváděli shodně přetíženost administrativou a rovněž to, že pro jejich klientskou práci není zápis všech údajů databáze systému prioritou. Za tu opět shodně považují plnění svých povinností vůči OČTŘ a individuální práci s klientem.

Okruh číslo 2: Zda a jak se mění vaše práce se závislým klientem v porovnáním s klientem bez závislosti

Pro období započatí spolupráce s klientem uváděli respondenti shodný přístup ke všem bez rozdílu. Dále pak rovněž ve shodě uváděli, že se většinou o závislosti klienta dozvídají buď z trestního spisu, nebo až v průběhu svých dalších konzultací.

Coby další zdroj informací využívají respondenti rejstřík trestů a rejstřík přestupků. Z historie uvedených záznamů mají přehled o dřívějších deliktech klienta. Jako příklad respondenti uváděli opakované krádeže, které mohou signalizovat, že klient krade, aby si vydělal na dávku. Tato svá podezření pak ověřují přímo dotazem na klienta.

To, zda se klient vůbec o své závislosti zmíní, uváděli respondenti jako okolnost, kterou mohou ovlivnit jen do jisté míry. Jako důvod uváděli, že klienti vnímají PMS jako součást systému, který je trestá, a tudíž k němu nemají potřebnou důvěru. To, že na navázání vztahu k klientem pracují od první konzultace, uváděli všichni respondenti. Jako rozhodující tak uváděli vybudování důvěry a podporu klienta v rámci profesionálního rozhovoru. S tím, že jejich spolupráce, ač pro klienta nedobrovolná, je dlouhodobá, a tak bývá na možnou změnu klientova nastavení dost času.

V posledním rozhovoru respondentka vyjádřila obavu ze zvýšeného rizika nákazy žloutenkou u klientů se závislostí. V tomto kontextu uvedla, že PMS podle jejich informací snad nějaké očkování částečně hradilo, ale že to je už delší dobu. K celkovému pocitu bezpečnosti při práci se během polostrukturovaných rozhovorů spontánně vyjádřilo 7 respondentů z celkových devíti. Tématem, které zmiňovali, byla neexistence kontroly toho, jaké předměty a zbraně s sebou klienti na konzultace přinášejí. V rámci tohoto výzkumu nebyla problematika ochrany pracovníků či jejich vnímání bezpečí při práci více řešena.

Okruh číslo 3: Jaké jsou jejich zkušenosti se spoluprací s adiktologickým klientem a jaká jsou úskalí této spolupráce.

Respondenti uváděli v této souvislosti dva typy klientů a to ty se soudně nařízeným léčením (ať již ochranným dle § 99 trestního zákoníku nebo dle § 48, ods. 4. písm c, trestního zákoníku, s uloženou povinností podrobit se léčení závislosti na návykových látkách), či na klienty bez této povinnosti. Ve věci nařízené léčby uváděli jako problematickou okolnost dlouhou čekací dobu na přijetí do léčby. Dle jejich informací od klientů i ze zdravotnických zařízení činí minimálně tři měsíce. A to může být příliš dlouho na to, aby si klient udržel motivaci.

V případě klientů bez uložené povinnosti léčby respondenti shodně uváděli problém nepřiznání užívání OPL. A pokud se jim v průběhu trvání spolupráce podaří s klientem navázat natolik upřímný vztah, že se s užíváním svěří, je častá bagatelizace závažnosti situace ze strany klienta spolu s nezájmem o možnou léčbu. Jako problém respondenti rovněž vnímali případy zneužívání léků předepsaných lékaři. Tuto situaci zmínili dva respondenti s tím, že při rozhovorech s jejich klienty vyplynulo, že užívají léky na bázi benzodiazepinů a že si je nechávají předepisovat od několika lékařů najednou.

Respondenti uváděli, že to jak ke spolupráci s probačním úředníkem klient přistoupí, je na jeho rozhodnutí. Je možné dovozovat, že ho ovlivňuje jeho osobností nastavení, aktuální situace, sociální prostředí, jeho blízcí. Jako ústřední bod své spolupráce s adiktologickým klientem respondenti uváděli snahu je zkompetentňovat, domluvit si nějaký úkol, probrat co a jak udělat, s tím, že zařídít si to už musí klient

sám. A následně pak na další konzultaci řešit, proč se to či ono nepovedlo. Například vyřídit si vystavení občanského průkazu, zjistit možnosti zaměstnání.

Na provázání látkových a nelátkových závislostí u klientů upozornila většina úředníků. Podle vyjádření klientů se k patologickému hraní často uchylují jen pod vlivem OPL, zejména pervitinu.

Rovněž uváděli nutnost práce s motivací u klientů s tím, že s nimi probírají, zda svou závislost chtějí řešit kvůli sobě či to dělají pro své okolí. Primárně ale řeší s každým klientem nejprve základní věci: jestli má kde bydlet, co jíst, jestli pracuje nebo si potřebuje vyřídit sociální dávky. Teprve pak přicházejí na řadu jeho závislosti.

Třetina dotazovaných spontánně uváděla, že si sami pro sebe řeší svou roli ve vztahu ke klientům užívajícím OPL. Tedy zejména to, zda se více věnují pomoci nebo kontrole s tím, že se to snaží vyvážit. A jako vyvážený vnímají přístup podporující a zplnomocňující. Avšak jejich klienti mají uložený dohled jako součást trestu a o průběhu dohledu je, dle zákona, pravidelně informován soud. Pro zprávy soudu je třeba, aby měl probační pracovník klientova tvrzení ověřená, například doložením evidence z Úřadu práce či opisem rejstříku trestů. A tuto administrativu klienti někdy vnímají jako projev nedůvěry. Respondenti shodně uváděli, že navázat a zejména udržet s klientem funkční vztah je právě vlivem této „kontrolní“ činnosti, náročné na jejich komunikační dovednosti.

Respondenti rovněž velmi často zmiňovali svou vysokou zatíženost a značný počet klientů, s kterými pracují. . Nestíhají všechno tak, jak bych rádi chtěli: vzdělávat se, věnovat se důkladně a systematicky klientům, třeba právě těm adiktologickým a zvládat i administrativní úkoly a požadavky.

Užívání OPL vnímají respondenti jako zdroj problémů a takto to předkládají i svým klientům. Reflektují, že na závislost jako nemoc klienti někdy svádějí svoji neschopnost či neochotu se sebou něco dělat. V tomto kontextu považují soudem nařízený zákaz užívání za nepraktický a prakticky nekontrolovatelný. Spíše se kloní k nařízení léčby a intenzivní práci s motivací klientů. Což však opět naráží na jejich vysokou zatíženost a z toho vyplývající nedostatek času na intenzivní případovou práci. Třetina respondentů uváděla, že vnímají rozpor mezi svou rolí kontrolní a podpůrnou či pomáhající.

Co se týká zákazu užívání, respondenti uváděli, že jeho dodržování se nedá vlastně ani kontrolovat, takže je to z jejich pohledu nevymahatelné opatření. K

dispozici mají slinné drogové testy a to aktuálně v množství 15 kusů na celé středisko. Situace ohledně testování klientů hodnotili tak, že pokud je klient sám motivovaný, tak si někdy i sám o testování řekne. A svůj požadavek odůvodňuje tím, že mu pomáhá, když ví, že bude testovaný a má pak sám ze sebe radost, když je test negativní. Ohledně testování jako možného nástroje pro klientskou práci pak shodně uváděli častý nedostatek testů a jejich spolehlivost, respektive nespolehlivost.

Dva respondenti v této souvislosti uvažovali nad tím, jak je uložení zákazu užívání v souladu s vnímáním závislosti jako diagnostikované nemoci. Uváděli, že nařízení léčby v rámci soudního rozhodnutí zpravidla vnímají jako pozitivní krok. Ale pokud není, kdo by s klientem pracoval na jeho motivaci k léčbě, nemá klientovo prvotní odhodlání k léčbě dlouhého trvání.

Otázka číslo 4. Jaký váš názor na adiktologické vzdělávání v PMS a co byste případně uvítali?

Respondenti uváděli jednak svůj zájem o další vzdělávání a také netransparentnost současného nastavení. Jako vzdělání, které je pro ně ze zákona povinné, uváděli Kvalifikační vzdělávací kurz. Ten popisovali jako povšechně zaměřený s tím, že práci se závislým klientem byly věnovány jen asi 2 půldenní přednášky (viz příloha č. 6. 3.). Opakovaně zmiňovali, že na některé akce je počet účastníků omezen, či se o nich vůbec nedozví, neboť pozvánky jsou rozesílány z ředitelství PMS. Konkrétní příklady však neuváděli.

Jako nejprínosnější pro svou práci by preferovali možnost čerpat zkušenosti přímo od pracovníků z praxe, Uvítali by i možnost účastnit se odborné konference.

Zároveň opakovaně zmiňovali, že pokud by více času věnovali rozvoji svých znalostí a dovedností, chyběl by jim tento čas při současné zatíženosti na řádné vedení administrativy a i na případovou práci.

Za hodně důležitou a užitečnou považovali spolupráci se Sananimem, Progressivem i Drop-Inem, vzájemné předávání informací a hlavně možnost poradit se v konkrétním případě.

3. 7. Kasuistika klienta PMS – uživatele OPL

Pro kasuistiku jsem si zvolil případ klienta, se kterým jsem setkal při své praxi v PMS v roce 2018. Klientem je muž, Lukáš N., narozený v roce 1986, dle sdělení soudu má trvalý pobyt na radnici městské části v Praze, jako kontaktní adresa byl uveden byt jeho matky.

Dle trestního příkazu v dubnu 2016 v Praze 1, ve veřejně přístupném parku, prodal za 90,-Kč ¼ bílé tablety. Při zadržení následnou detekcí provedenou Policií ČR byla v tabletě zjištěna látka buprenorfin. Tato látka je uvedena jako psychotropní a to v příloze číslo 5 Nařízení vlády číslo 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek v platném znění. Tímto klient spáchal přečin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami dle § 283 odstavce. 1 trestního zákoníku.

Byl za to odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání pěti měsíců. Výkon trestu mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu dvaceti čtyř měsíců (tedy do července 2018) a současně byl nad ním stanoven dohled probačního úředníka. Byl mu rovněž uložen trest propadnutí věci a to částky 90,-Kč.

Klient při zadržení policií uváděl, že se zdržuje na adrese své matky, nemá stabilní pracovní poměr, zdrojem jeho příjmu jsou jednorázové brigády, a to bez pracovního právního podkladu.

V době, kdy započal plnit uložený probační dohled (léto 2016) uváděl, že dlouhodobě podstupuje substituční léčbu, Subutex mu předepisuje jeho lékař. Na protidrogovou léčbu dochází ambulantně.

Jeho trestní minulost ověřoval probační úředník v rámci přípravy na úvodní konzultaci. Lustrací v rejstříku trestů pak zjistil následující záznamy o odsouzení:

2009 - § 251, - odnětí svobody podmíněně

2010 - §202 – OPP 350 hod, přeměněno na VTOS 175 dnů, podmíněně propuštěn, stanoven dohled

2013 - §234 - odnětí svobody nepodmíněně, podmíněně propuštěn, stanoven dohled

2015 - §337- odnětí svobody podmíněně, zákaz řízení 24 měsíců

2016 - §283 - odnětí svobody podmíněně, stanoven dohled

Pozvánka na úvodní konzultaci probačního dohledu byla klientovi zaslána 16. 6. 2016 a následně byla poštou vrácena zpět s tím, že adresát se odstěhoval.

Následně osloven ošetřující psychiatr klienta a požádán o součinnost. Dopis s pozvánkou na konzultaci klientovi předat nechtěl, bylo však smluveno, že klientovi předá kontakt na probačního úředníka s tím, že klient ho následně sám osloví. Probační úředník mi na můj dotaz, zda je toto běžný postup při hledání nekontaktních klientů, sdělil, že někdy soudy uvádějí u koho se klient léčí přímo v rozsudku, zpravidla však že záleží na aktivitě a zejména časových možnostech probačního úředníka, jaké další kroky bude při hledání nekontaktního klienta provádět. Rovněž přístup lékaře hodnotil probační úředník jako velmi vstřícný.

Dne 18. 7. 2016 klient zavolal a bylo smluveno, že úvodní konzultace proběhne toho dne. Na konzultaci pak sdělil, že žije v menším městě poblíž Prahy s přítelkyní. Mají pronajatý byt v rodinném domě, a to bez nájemní smlouvy, neboť dům patří rodičům partnerky. Ta pochází se Slovenska, a klient uváděl že „si se mnou vytrpěla svý“, že je mu nyní velkou oporou a také, že ona sama nemá žádnou drogovou zkušenost. Z Prahy odešel kvůli snížení riziku kontaktu s dalšími uživateli OPL. V místě bydliště má práci jako soustružník a obsluha NC stroje, pracuje na 3 směny. U svého psychiatra se léčí asi 5 let, nyní je na 16 mg Subutexu, k lékaři chodí na návštěvy každých 14 dnů, Subutex užívá 5 měsíců.

Ke své aktuální trestné činnosti na konzultaci sdělil, že byl na ulici, měl hlad, prodal kousek legálně (na recept od lékaře) pořízené tablety. Zpětně to hodnotí jako hloupost, ale potřeboval peníze na jídlo a takhle to pro něj bylo nejsnazší.

Termín další konzultace byl stanoven za 14 dnů, ve stejný den, kdy pojedje ke svému lékaři. V průběhu další spolupráce byly termíny konzultací prodlouženy na 1x měsíčně. Klient během roku uváděl, že snížil užívání Subutexu na 8 mg. Jako důvod pro snižování dávek substituce uváděl pohodu v práci, hezký vztah s partnerkou a motivační rozhovory s probačním úředníkem v rámci konzultací.

Z každé konzultace si také odnášel potvrzení o návštěvě na PMS pro svého zaměstnavatele jako omluvu zmeškané směny, neboť od června 2017 měl už pracovní smlouvu na dobu neurčitou.

Během dalších konzultací klient uváděl, že si s partnerkou hledají svoje vlastní bydlení, neboť soužití v jednom domě s rodiči dívky jim přináší stupňující se konflikty. Tyto neshody v rodině pak klient uváděl jako důvod, proč se mu nedaří dále snižovat

dávky substituce. Nicméně jako úspěch v průběhu probačního dohledu lze hodnotit to, že klient sám, pouze po konzultaci s probačním úředníkem, sepsal a podal žádost o vrácení řidičského oprávnění.

V listopadu 2016 si klient telefonicky vyžádal mimořádnou konzultaci u svého probačního úředníka. Sdělil, že mu včera bylo doručeno usnesení o přeměně podmíněného odsouzení z roku 2015 na výkon trestu odnětí svobody, neboť ve zkušební době spáchal další trestnou činnost (tedy tu, za kterou má nyní probační dohled). Klient uváděl, že nechce zpět do vězení, jednou už tam byl a je to zkušenost, kterou si nechce zopakovat. Během konzultace s ním probační úředník probíral možnosti, které nyní má: klient ještě v kanceláři PMS sepsal stížnost proti výše zmíněnému usnesení ke krajskému soudu. Rovněž se rozhodl, že požádá svého zaměstnavatele o sepsání pracovního hodnocení, které rovněž předloží zmíněnému soudu.

V prosinci pak na konzultaci uváděl, že se od ledna 2017 budou s partnerkou stěhovat do nově pronajatého bytu v sousedním městě. Stres spojený se stěhováním a hlavně možnost nástupu do výkonu trestu odnětí svobody byly pro klienta natolik omezující, že ustoupil i od dalšího plánovaného snížení dávek Subutexu. V lednu 2017 se konalo veřejné zasedání o přeměně trestu, nakonec mu byla zkušební doba prodloužena o 18 měsíců, což v kontextu hrozící pobyty ve vězení vnímal jako velkou výhru.

Ze stěhování do sousedního města nakonec sešlo, klient uváděl, že pronajímatel jim předložil k podpisu jiné znění nájemní smlouvy, než na kterém se předběžně dohodli, chtěl vyšší nájem i vyšší kauci.

V plánu probačního dohledu, který klient podepisoval v lednu 2017, si sám stanovil, že do roka chce substituční léčbu úplně vysadit. Uváděl, že takovýto písemný závazek je pro něj další motivací.

V březnu 2017 klient požádal o kontakty na bankovní i nebankovní registry, aby si zjistil, kolik a komu vlastně dluží. Zároveň oznámil, že se mu během uplynulého roku podařilo obnovit vztahy s rodiči, je s nimi nyní v telefonickém kontaktu, plánuje, že je pojede navštívit i se svou partnerkou.

Na červnové konzultaci pak uvedl, že se s partnerkou v dubnu rozešel, nyní je nově zamilovaný. S novou partnerkou si pronajal byt, cítí se šťastný a spokojený. V práci dostal na starost zaučování nových kolegů, bere to jako svoje výborné

hodnocení. Co se týká substituce, je aktuálně na 4 mg, v červenci plánuje přestat Subutex užívat úplně.

O svém rozhodnutí hovořil se svým psychiatrem, ten mu to ani nevymlouvá ani ho v tom nepodporuje. O názor na tento svůj plán žádá i probačního úředníka a podrobně vypráví, jak si vše představuje. Spolu se svým kamarádem, který je také uživatel substituce, odjedou na kamarádovu chatu na Šumavu. V práci si vezme 14 dnů volno, nakoupí zásobu trvanlivých potravin, aby těch 14 dnů nemuseli chatu opustit, vypnou mobily a společně to zvládnou.

V září 2017 na další konzultaci probačního dohledu pak klient vypráví, že po třech dnech abstinence bylo jemu i kamarádovi tak špatně, že od svého plná ustoupili. Užívá nyní už jen 2 mg, nicméně to že neabstinuje úplně, jak chtěl, vnímá jako svou prohru. Během konzultace probační úředník tak s klientem probírá všechno, co mu během roku podařilo: přestat žít na ulici, najít a udržet si práci, kultivovaně ukončit partnerský vztah a navázat jiný, obnovit vztahy s rodiči, začít řešit své dluhy, přesvědčit soud, že nařídít mu výkon trestu odnětí svobody není aktuálně na místě a z původních 16 mg substituce se dostat na 2 mg. Klient vypadá trochu překvapeně, takhle nad svým životem neuvažoval.

V listopadu pak oznamuje další plán na ukončení substituce. Tentokrát bude sám, volno v práci si vzal na týden, partnerka odjede na návštěvu ke kamarádce a on zůstane v jejich bytě.

Na únorové 2018 konzultaci pak pyšně oznamuje, že od prosince už Subutex neužívá a ani mu nechybí.

Předmětem další spolupráce do konce zkušební doby bylo monitorování rodinné situace klienta, stanovení splátkových kalendářů a dlouhodobé udržení motivace.

3. 7. 1. Analýza případu a rizik

PMS byla dohledem pověřena dne 14. 6. 2016, zkušební doba podmíněného odsouzení končila 28. 7. 2018. Klientovi nebyla soudem uložena žádná povinnost ani opatření. Zpočátku dohledu uváděl probační úředník do záznamů o konzultacích, že se klient choval nedůvěřivě a přezíravě, během doby však došlo k navázání otevřeného vztahu. Probační úředník mi sdělil, že svůj postup v případě konzultoval

s krajským metodikem a se zkušenějším kolegou, který klienta znal z předešlého podmíněného propuštění s dohledem. Na základě spolupráce s klientem, rozboru jeho trestní minulosti a skutečností zjištěných při komunikaci s jeho rodinnými příslušníky byla v rámci probačního dohledu provedena analýza rizik.

Riziko selhání – klient s PMS zahájil spolupráci již v roce 2012, kdy byl podmíněně propuštěn z VTOS a současně mu byl uložen dohled. Při tomto dohledu plnil jeho podmínky a spolupracoval s probačním úředníkem. Klient nyní spolupracuje s probačním úředníkem, poskytuje potřebnou součinnost a dokládá vyžádanou dokumentaci. Riziko je nyní hodnoceno jako nízké, jsou řešeny protektivní faktory.

Riziko recidivy a závislosti – analýza těchto rizik vycházela z projednávání trestní minulosti s klientem a rozboru událostí, které odsouzením předcházely. Dle úvodního sdělení klienta nesouvisela jeho trestná činnost s užíváním OPL, avšak při dalších rozhovorech na konzultacích postupně vyplynulo, že při páčání trestných činů byl buď vlivem OPL, nebo se snažil opatřit si finanční prostředky na jejich pořízení. Domnívám se, že v tomto případě je riziko recidivy propojeno s rizikem závislosti.

Vzhledem k tomu, že klient nyní dobrovolně podstupuje substituční léčbu, je riziko vnímáno jako nízké, ač se aktuální trestné činnosti klient dopustil již jako uživatel legálně předepisovaného léku. Součástí profesionálního rozhovoru při konzultacích je i motivace klienta k postupnému snižování dávek substituce. Na počátku dohledu toto klient odmítal s tím, že je na substituci spokojen, nyní se sám snaží o její ukončení. Při započetí dohledu užíval 16 mg, nyní je na 2 mg Subutexu denně.

Protektivní faktory - jako protektivní faktor bylo vyhodnoceno stabilní zaměstnání. Jeho trvání klient průběžně dokládá během konzultací. Klient si zpravidla udržoval zaměstnání i v dobách užívání OPL, nyní řeší návrat k profesi řidiče kamionu. Stálé zaměstnání je i důvodem, proč při řešení dluhové situace klienta nebyly zjištěny pohledávky v neřešitelné výši. Na počátku dohledu měl exekuce ve výši 150.000,- Kč, aktuálně ze mzdy hradí exekutorovi cca 5 - 7.000,- Kč měsíčně a k řešení situace přistupuje aktivně.

Jako další protektivní faktor je možno označit jeho rodinné vztahy. Vlivem jeho životního stylu spojeného s užíváním OPL se vztahy s rodiči a bratrem takřka rozpadly, v průběhu dohledu činí kroky k jejich obnově (např. i tím, že splácí rodičům dluhy). Pozvánka na úvodní konzultaci byla klientovi zaslána na adresu matky, ta následně PMS oslovila a uvedla, že se synem není v kontaktu, ale zajímala se o průběh probačního dohledu. Vzhledem k ochraně osobních údajů jí žádné informace nemohly být poskytnuty. V průběhu dohledu pak paní V. opět zavolala a uvedla, že vztah se synem obnovila.

3. 7. 2. Osoba klienta

Klient při zadržení uváděl, že se zdržuje na adrese své matky.. Trvalé bydliště má na adrese Úřadu městské části Prahy 6, že nemá stabilní pracovní poměr, zdrojem jeho příjmu jsou jednorázové brigády, a to bez pracovní právního podkladu.

Během probačního dohledu už dobrovolně podstupoval substituční léčbu, Subutex mu předepisuje jeho lékař. Na protidrogovou léčbu dochází ambulantně. Na počátku probačního dohledu doložil pracovní poměr, jeho pokračování nadále dokládá výplatními páskami. Rovněž uvedl novou kontaktní adresu, kterou však již neaktualizoval. Nicméně sdělil, že jako korespondenční adresu již opět užívá adresu své matky. V návaznosti na řádný zdroj příjmů byla s klientem řešena i jeho dluhová situace.

3. 7. 3. Práce s motivací klienta

Během konzultací probačního dohledu byly využívány metodické postupy pravidelného hodnocení rizik spolu s prvky kontroly (předkládání pracovní smlouvy a jejích následných změn, výplatních pásek) a pomoci (řešení dluhové situace, motivace k snižování substituce, podpora v obnově rodinných vztahů). Rovněž byly využívány pozitivní zdroje klienta jako odhodlání pracovat a vrátit se k práci řidiče či snaha napravit škody způsobené rodičům a obnovit rodinné vztahy. Průběh dohledu hodnotil probační úředník kladně: klient si udržuje stabilní pracovní poměr a revitalizuje vztahy v primární rodině. Ve vztahu k OPL pokračuje se substituční léčbou a je v pravidelném kontaktu s ošetřujícím lékařem. Uvědomuje si ztráty způsobené užíváním OPL a návaznou trestnou činností. Stanovil si osobní cíle a postupně činí

kroky k jejich dosažení. Řeší navrácení řidičského průkazu, dodržuje podmínky podmíněného odsouzení, spolupracuje s PMS.

Během probačního dohledu došlo ke značnému posunu od prvotní značné nedůvěry až ke vztahu vyznačujícímu se důvěrou a otevřeností s postupným zplnomocňováním klienta pro další život.

3. 8. Závěry a diskuse

Otázka číslo 1: Jak se liší práce probačního úředníka s klientem se závislostí a bez závislosti na návykových látkách?

Z výsledků dotazníkové šetření je patrné, že výrazná většina respondentů reaguje na informaci o užívání OPL a závislost klienta. V rámci svých činností jako rozdílný svůj přístup uvedlo celkem 86 % respondentů a naopak záporně se ke změně přístupu vyjádřilo 14 % dotazovaných.

Tento odlišný přístup následně blíže specifikovali a to v 75% řeší s klientem jeho užívání OPL v kontextu trestního práva či možné léčby. Tyto oblasti jako další témata v konzultaci se projeví i na délce samotné konzultace, pro je pro 56 % respondentů delší než u neadikologických klientů. Dále pak respondenti uváděli vyšší toleranci k nedodržení stanoveného termínu konzultace (v 31 %) a v 28 % i stanovení termínu konzultace dle preference klienta, tedy v odpoledních hodinách.

Uložení přiměřené povinnosti zdržet se užívání OPL reflektovali dva respondenti v rámci polostrukturovaných rozhovorů v kontextu pojetím závislosti jako nemoci a uváděli, že v rámci jejich praxe probačních, je tato povinnost jen obtížně kontrolovatelná a ještě hůře vymahatelná.

V rámci polostrukturovaných rozhovorů všichni respondenti uváděli jako pro ně významné téma vysoký počet svých případů. V tomto kontextu jich jedna třetina řeší, jak ve své práci vyvážit činnost administrativní s přímou prací s klienty. Reflektovali to, že navázání a udržení vztahu s klientem je zcela zásadní, jak pro průběh aktuálního dohledu tak i následnou možnost desistence. Nastolení rovnováhy je pro ně jak otázkou dobrého vedení profesionálního rozhovoru ve vztahu ke klientovi a zároveň výborného time managementu svých dalších činností.

Vztah respondentů k testování klientů na přítomnost OPL je dle výsledků dotazníkového šetření rozporný, neboť třetinou respondentů (33 %) vnímáno jako neúčinné, pouhých 14 % ho označilo jako užitečné. Přitom skoro polovina probačních pracovníků klienta na konzultaci testuje, pokud usoudí z jeho projevu, že je pod vlivem OPL. V případě, že povinnost podrobit je uložena soudem, testuje 81 % dotazovaných a zbylých 19 % jich uvedlo, že by dané povinnosti rádi dostáli, pokud by měli testy k dispozici. Jak v rámci dotazníkové šetření tak i

v polostrukturovaných rozhovorech respondenti zmiňovali nedostatek testů a jejich spolehlivost.

Přesné údaje o dostupnosti testů a jejich spolehlivosti nebyly pro tento výzkum získány. Z výše uvedeného lze však dovozovat, že ač manuál PMS pro práci se závislými osobami uvádí testování jako významný kontrolní nástroj, vnímání problematické dostupnosti testů se projevuje na vztahu respondentů k samotnému testování.

Při vyhodnocení dotazníkového šetření bylo zjištěno, že respondenti problematizovali otázku číslo 21, ve které nebylo přesně specifikováno, co je míněno jednotlivými typy užívání. A 14 % dotazovaných se tak k otázce vůbec nevyjádřilo. Respondenti i přes tento nedostatek v 76 % k otázce uváděli, že se svými klienty frekvenci i možné důsledky užívání na konzultacích probírají.

V polostrukturovaném rozhovoru jedna respondentka vyjádřila obavu ze zvýšeného rizika nákazy žloutenkou u klientů se závislostí. V tomto kontextu uvedla, že PMS podle jejích informací snad nějaké očkování částečně hradila, ale že to je už delší dobu a bližší informace nemá. Bohužel to byl poslední realizovaný rozhovor a toto téma nikdo z předešlých probačních pracovníků nezmínil. Následně bylo v kolektivní smlouvě mezi PMS a odborovou organizací ověřeno, že dle kolektivní smlouvy na roky 2019 – 2020 přispívá PMS zaměstnancům na očkování proti virové hepatitidě typu A do výše 1000,- Kč. Vzhledem k tomu, že další respondenti se o této problematice nezmínili, je možné předpokládat, že pro ně není významná a že si vakcinaci zajistili buď v rámci předešlého zaměstnání či z vlastních zdrojů. Nicméně je to zajímavá problematika pro případnou další práci.

Otázka číslo 2: Mají probační úředníci specifické vzdělání v oblasti adiktologie, pokud ano, jaké?

Dle výsledků dotazníkové šetření uvedlo 47 % respondentů vzdělání v oboru speciální a resocializační pedagogika nebo sociální práce. Dalších 20 % má pak vystudovány pedagogiku či speciální pedagogiku. Přitom magisterské vysokoškolské vzdělání uvedlo 85 %, bakalářské 3 % a středoškolské či vyšší odborné 11 % respondentů..

Pro tuto práci bylo použito sebehodnocení respondentů kdy se svými znalostmi z oboru adiktologie bylo spokojeno 59 % respondentů, zbylých 41 % pak bylo s úrovní svých znalostí nespokojeno. Zároveň také 97 % respondentů považuje znalosti z adiktologie za důležité pro svoji práci.

Za zdroje svých adiktologických znalostí označilo 25 respondentů (69 %) svého zaměstnavatele, tedy PMS. Dále se 53 % pracovníků obrací s případnými dotazy na své kolegy a dalších 33 % potřebné informace získává vlastním studiem či se obrací na odborníky ze spolupracujících organizací (Sananim, Drop-Inem).

Vzhledem k tomu, že většina (69 %) respondentů uvedla jako zdroj svých adiktologických znalostí zaměstnavatele, lze mít za významné, že na dotaz zda považují vzdělání z oboru adiktologie, které jim poskytuje zaměstnavatel za dostačující pro svou práci, neodpověděl volbou „určitě ano“ nikdo z respondentů. Odpověď „spíše ano“ zvolilo 47 % respondentů. Ještě kritičtějších pak bylo dalších 39 % respondentů, kteří situaci zhodnotili jako „spíše ne“ a zbylých 14 % jich pak zhodnotilo situaci volbou hodnocení „určitě ne“. Lze tedy dovodit, že počet 7 vzdělávacích akcí s adiktologickým zaměřením za rok (viz kapitola 2. 5. 2.) není pro stávající zájem probačních úředníků dostačující.

V systému dalšího vzdělávání pro rok 2019 bylo na práci se závislým klientem zaměřeny 3 vzdělávací akce pro zaměstnance středisek PMS v Praze a středočeském kraji. Je třeba dodat, že okrajově se OPL věnuje Kvalifikační vzdělávací kurz, kdy je této problematice věnováno 3, 5 hodiny z celkové časové dotace 252 hodin. Je však možné předpokládat, že v rámci další výuky v tomto kurzu, například v oblastech vedení profesionálního rozhovoru, konzultace s obětí trestného činu či práce s motivací klienta získají absolventi znalosti a dovednosti využitelné rovněž pro práci s klienty závislými. Pro své zaměstnance zajistila PMS v roce 2019 také účast na celkem třech konferencích a vzdělávacích akcích jiných pořadatelů z oblasti adiktologie. Počet jednotlivých účastníků už ve Zprávě oddělení vzdělávání za rok 2019 (2020) neuvádí.

Otázka číslo 3: K jakým změnám v přístupu k uživatelům OPL došlo v PMS oproti r. 2010, respektive oproti zjištění ve výzkumu dle Gabrhlelíkové (2010)?

V oblasti specializace probačních úředníků na práci s klienty závislými na OPL na nedošlo ke změně od stavu, který popisovala Gabrhelíková v roce 2010 ke změně: „*Na dotaz, zda existuje specializace pracovníku PMS na práci s uživateli drog, všichni respondenti bez rozdílu uvedli, že v současné době neexistuje specializace na tento typ klientely. A respondenti, kteří ve své pracovní anamnéze uvedli, že měli zkušenost s přímou prací s uživateli drog. Cítí se být specialisty na tuto problematiku? Oba respondenti to popřeli*“ (Gabrhelíková 2010, s. 91) . Specializace na práci s klienty užívající OPL není v PMS přímo stanovena, ale v roce 2019 měl zkušenost s takovým klientem každý respondent (otázka č. 12 v dotazníku).

Z výsledků dotazníkového šetření je patrný značný rozdíl mezi oficiální statistikou PMS (Zpráva o činnosti a hospodaření PMS za rok 2019, 2020), podle které je s užíváním OPL propojeno 20,9 % klientů. Podle odpovědí respondentů je tento nápad však výrazně větší, 12 respondentů, tedy 33 % z dotazovaných, uvádí jako poměr adiktologických klientů 11 – 25 %, dalších 11 respondentů (tj. 31 %) pak dokonce 26 – 50 %. V podstatě ke shodným závěrům dospěla také Gabrhelíková (2010, s. 152) která uvádí, že „*na základě odhadu sekundární drogové kriminality Policie ČR a statistických údajů soudu bylo odhadnuto, že počet trestných činů sekundární drogové kriminality mezi novými případy evidovanými ve vykonávacím řízení PMS (80 % ze všech případů PMS) za rok 2006 činí 2 750. Uvedené zjištění opět naznačuje, že podhodnocení oficiálních dat PMS se pohybuje na úrovni jednoho řádu. Další zjištění odkazují k pravděpodobným nedostatkům v oblasti sběru dat. V rámci pilotní studie se také podařilo identifikovat pravděpodobné faktory, které mají vliv na zkreslení dat PMS.*“

Jako možné vysvětlení respondenti uváděli, že do probačního rejstříku, tj. do počítačového programu, v kterém PMS vede evidenci klientů, zadává údaj o vztahu klienta k užívání OPL probační pracovník. Tento vztah je v počítačové evidenci PMS označen jako závislost nebo problémové užívání. Dále pak probační úředník při evidování klienta vybírá z předložené nabídky, zda se jedná o alkohol, drogy nebo gambling. Z rozhovorů s probačními úředníky pak vyplynulo, že zadávají do evidence jen základní údaje, takže tuto položku často opomíjejí. Tento svůj postup zdůvodňovali velkou zatížeností administrativou a také tím, že stávající probační rejstřík jim pro práci s klienty nepřináší žádné benefity. Tyto důvody jsou v podstatě totožné s faktory, které uváděla Gabrhelíková (2010, s. 104).a to: "částečně

dobrovolné nastavení sběru dat do elektronického probačního rejstříku neexistence standardizovaného systémového nástroje pro diagnostiku uživatelů drog, zjišťování informace o klientově užívání až v době, kdy už byl případ zaevidován.“

Podíl závislých klientů dle hodnocení respondentů dotazníkového šetření odpovídá i statistikám Vězeňské služby (tabulka č. 5). Vězeňská služba eviduje více než polovinu závislých mezi vězňenými osobami.

Na tento rozpor mezi oficiální evidencí PMS a zkušeností probačních pracovníků poukazovala už Gabrhelíková (2010, s. 154), která uváděla jako možný úkol pro PMS *„připravit revizi evidence adiktologických dat v elektronickém probačním rejstříku, tak aby umožňovala kvalitní sběr relevantních dat, týkajících se charakteristik případů drogové kriminality v PMS“*.

V Anglii vznikla probační služba primárně jako práce se závislými. Oproti tomu byla PMS od svého založení zaměřena na všechny pachatele a práce se závislými není v jejím rámci preferovanou specializací. Gabrhelíková (2010, s. 154) uvádí, že *„doposud zůstávala problematika uživatelů drog mimo hlavní zájem PMS. Důsledkem a zároveň možná zacyklenou příčinou, jsou extrémně nízké počty případů drogové kriminality, které PMS vykazuje v oficiálních statistikách (2,1 - 3,5 % z celkového počtu klientů). Provedená výzkumná zjištění naznačují, že problematika uživatelů drog v klientele PMS je daleko více rozsáhlá než naznačují tyto statistické údaje.“* Dle Zprávy o činnosti PMS za rok 2019 (2020) bylo evidováno celkem 4 609 nových případů (tj, nárůst o 20,9 %) v kategorii drogové kriminality. Oproti zjištění Gabrhelíkové (2010) PMS oficiálně v roce 2019 evidovala vyšší nápad drogové kriminality, avšak dle sdělení respondentů v rámci dotazníkového šetření i rozhovorů je i toto číslo (20,9 % ze všech případů) výrazně podhodnocené.

Co se týká případové zátěže pracovníků, Gabrhelíková (2010, s. 74) uváděla že respondenti *„pracovali v roce 2009 s celkem 2 558 novými případy. Průměrně tak vychází 67,32 nových případů na jednoho pracovníka.“* Dle dotazníkového šetření provedeného na podzim 2019 uvádělo 50 % respondentů, že evidují 130 – 170 klientů. Ve Zprávě o činnosti PMS za rok 2019 (2020, s 2) je uvedeno že *„průměrná případová zátěž pracovníků PMS ke konci roku 2019 byla 63 evidovaných klientů.“* Lze tedy uvést, že případová zátěž pracovníků se mezi roky 2010 – 2019 dle údajů z dotazníkového šetření navýšila. Rozdíl uváděný v počtu evidovaných klientů respondenty z pražského střediska a celorepublikovou statistikou lze vnímat jako

značný. Je možné dovozovat, že Prahu jako anonymní velkoměsto vnímají klienti PMS jako vhodnější místo k životu než jiná sídla.

Dále Gabrhelíková uváděla, že „za jeden z výrazných limitů pracovníků PMS při práci s uživateli drog v konfliktu se zákonem lze považovat nedostatečné znalosti a dovednosti v adiktologické problematice.“ (2010, s. 138). Pro toto zjištění využila Gabrhelíková (2010) hodnocení samotných klientů PMS. V aktuálním výzkum v rámci sebehodnocení respondenti hodnotili své znalosti z oboru adiktologie v 59 % procentech kladně, avšak zároveň doplňovali, že by další přísun odborných informací uvítali, ať už jak stáž v odborné organizaci (75 %) či školení (58 %)

Výsledky dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů, které byly provedeny pouze v rámci PMS Prah tak není možné zobecnit na celou, celorepublikově působící PMS. Přesto lze předpokládat, že případně snížení administrativní zátěže probačních pracovníků, či navýšení počtu pracovníků PMS by mohlo vést k umožnění jejich intenzivnějšího a zřejmě i smysluplnějšího výkonu práce, vzhledem k jejich odborným znalostem a zájmu o klienty.

4. Literatura

Anonymous. (2018). *Treatment and care for people with drug use disorders in contact with the criminal justice system*. United Nations Office on Drugs and Crime, Retrieved 15. 11. 2019,

Anonymous. (2007). *Drogy a trestná činnost — složitý vztah*. Lisabon. EMCDDA. Retrieved 31. 12. 2019. from

Braithwaite, J. (2001). *Restorative Justice and Responsive Regulation*. from: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10084755>. Oxford: Oxford University Press,

Collins, J.(ed). *Group on the Economics of Drug Policy* London. LSE IDEAS. Retrieved 15. 10. 2019, from: http://eprints.lse.ac.uk/56706/1/Ending_the%20drug_wars.pdf

Derks, J., Kalmthout van, A. (2002). *Různorodost evropských systémů probačních služeb*. In Derks,J., Kalmthout van, A., Stelman. A., Gilly, T., Wegener, H., Koss,Ch. (2002). *Probace v Evropě*. Retrieved 1. 10. 2019, from <http://www.ok.cz/iksp/docs/282.pdf>. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál.

Gabrhelíková, G. (2015). *Uživatelé návykových látek a trestná činnost související s drogami*. In: Kalina, K. a kol.: *Klinická adiktologie*. Kapitola 33. Praha: Grada Publishing.

Gabrhelíková, P. (2010). *Perspektivy specializace pracovníků Probační a mediační služby na práci s uživateli drog*.(Disertační práce) Praha: Filozofická fakulta UK.

Gilly, T. (2002). *Francie*. In Derks,J., Kalmthout van, A., Stelman. A., Gilly, T., Wegener, H., Koss,Ch. (2002). *Probace v Evropě*. Retrieved 1. 10. 2019, from <http://www.ok.cz/iksp/docs/282.pdf>. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Goldstein, P. J. (1985). *The Drugs/Violence Nexus: A Tripartite Conceptual Framework*. *Journal of Drug Issues* v. 15, s. 493 - 506. Retrieved 15. 10. 2019, from: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002204268501500406>

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Kalina, K. (2000). *Kvalita a účinnost v prevenci a léčbě drogových závislostí. Příručka pro poskytovatele, manažery a administrátory*. Praha: Sananim.

Kalina, K. a kolektiv (2001). *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: Úřad vlády České republiky.

Kalina, K. (2008). *Terapeutická komunita. Obecný model a jeho aplikace v léčbě závislostí*. Praha. Grada,

Kalina, K. a kolektiv. (2015). *Klinická adiktologie*. Praha. Grada,

Karabec Z.. (ed.)2003. *Restorativní justice*. Retrieved 15. 11. 2019, from <http://www.ok.cz/iksp/docs/426.pdf> . Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Kracík, M. (2010) *Mediace mezi obětí a pachatelem*. In Štern, P., Ouředníčková L. (eds). *Probace a mediaci. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál.

Mäsiarová, L. (2019) *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018*. Retrieved 9. září 2019, from <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2018.pdf>. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Černíková, T., Rous. Z.,... Vopravil, J. (2018). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017*. [Annual Report on Drug Situation 2017 - Czech Republic] Mravčík, V. (ed.). Praha: Úřad vlády České republiky Retrieved 9. září 2019, from https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32962/837/VZdrogy2017_web181207.pdf

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Černíková, T., Rous. Z. ... Vopravil, J. (2019). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018* . [Annual Report on Drug Situation 2017 - Czech Republic] Mravčík, V. (ed.). Praha: Úřad vlády České republiky Retrieved 9. září 2019, from https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33122/867/VZdrogy2018_web191209.pdf

Quah, D. J., Becerra, L. H., Caulkins, J. P., Csete, J., Drucker, E., Ziskind, J. *Ending the Drug Wars* (2014). *Ending the Drug Wars: Report of the LSE Expert* .

Rozum, J. (2003). *Činnost probační a mediační služby z pohledu restorativní justice*. In Restorativní justice. Karabec, Z. (ed). Retrieved 1. 10. 2019, from www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Sparrow, P. (2014). *Recalling the past: probation officers work with drug misusers during the 1960s*. *Addiction* 109 (11), s. 1794-1800. Retrieved 15. 11. 2019, from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/add.12638>

Springer, D. W., Roberts, A. R. (2006). *Social Work in Juvenile and Criminal Justice Settings*. Springfield Charles C Thomas Pub

Stelman, A. (2002). *Anglie a Wales*. In Derks, J., Kalmthout van, A., Stelman, A., Gilly, T., Wegener, H., Koss, Ch. (2002). *Probace v Evropě*. Retrieved 1. 10. 2019, from <http://www.ok.cz/iksp/docs/282.pdf>. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Štefunková, M., Zeman, P. (2017). *Drogová kriminalita ve světle justičních statistik..* Drugs and Forensics Bulletin (roč. XXIII). [1/2017](#), str. 3-15. Praha. Policie České republiky, Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování,

Štern, P., Ouředníčková, L. (2010). *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál.

Tomášek, J., Diblíková S., Scheinost, M. (2016). *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Retrieved 1. 10. 2019, from <http://www.ok.cz/iksp/docs/438.pdf>. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Vacek, J., Miovský, M., Broža, J. (2005). Analýza institucionálního kontextu poskytování služeb v oblasti protidrogové politiky na území Středočeského kraje in Miovský, M., Čermák, I., Chrz, V. (eds.). *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku IV*. Olomouc. Univerzita Palackého.

Válková, H., Kuchta, J. (2012). *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck.

Zehr, H. (2003). *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici.

Zeman, P., Štefunková, M., Trávníčková, I. (2015). *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Retrieved 1. 10. 2019, from <http://www.ok.cz/iksp/docs/426.pdf>. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Statistiky trestné činnosti dle evidence PČR. Retrieved 1. 10. 2019, from <https://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy.aspx>

Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2014. (2015). Retrieved 1. 10. 2019, from https://www.pmscr.cz/download/010114_311214_Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf

Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2015. (2016). Retrieved 1. 10. 2019, from https://www.pmscr.cz/download/010115_311215__Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf

Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2016. (2017). Retrieved 1. 10. 2019, from https://www.pmscr.cz/download/010116_311216__Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf

Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2017. (2018). Retrieved 1. 10. 2019, from <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>

Statistické vyhodnocení činnosti PMS za rok 2018. (2019). Retrieved 1. 10. 2019, from https://www.pmscr.cz/images/clanky/010118_311218__Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf

Zpráva o činnosti a hospodaření PMS za rok 2019. (2020). Retrieved 15. 3. 2020, from https://www.pmscr.cz/download/2019_Zprava_o_cinnosti_a_hospodareni_PMS.pdf

Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025. (2018). Retrieved 1. 10. 2019, from https://www.pmscr.cz/download/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf

Statut Probační a mediační služby. (2008). Retrieved 1. 10. 2019, from https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf
Výroční zpráva za rok 2019. (2020). Vězeňská služba České republiky. Retrieved 1. 3. 2020, from <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/03/vyrocní-zpráva-VS-ČR-2019.pdf>

Manuál hodnocení rizik a potřeb. (2015). Interní dokument PMS.

Manuál pro práci se závislými osobami. (2015). Interní dokument PMS.

Kvalifikační vzdělávací kurz. (2018). Interní dokument PMS.

Zpráva oddělení vzdělávání za rok 2019. (2020). Interní dokument PMS.

Kolektivní smlouva pro roky 2019 – 2020. Interní dokument PMS.

Právní předpisy

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení vlády č.341/1994 Sb., k programu sociální prevence a prevence kriminality

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Vyhláška MZV číslo 47/1965 Sb., o Jednotné Úmluvě o omamných látkách

Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů
nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek.

5. Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Vzdělávací kurzy 2017 – 2019

Tabulka č. 2 - Počet evidovaných spisů PMS v letech 2014 - 2018

Tabulka č. 3 - Statistika PMS – trestné činy evidované jako drogová kriminalita

Tabulka č. 4 - Statistika Policie ČR – trestné činy evidované jako drogová kriminalita

Tabulka č. 5 - Statistika Vězeňské služby – počet vězňených a závislých osob

Tabulka č. 6 - Typ vzdělání

Tabulka č. 7 - Obor vzdělání

Tabulka č. 8 - Specializace v rámci PMS Praha

Tabulka č. 9 - Počet klientů, se kterými se pracovník denně setká

Tabulka č. 10 - Počet evidovaných klientů

Tabulka č. 11 - Délka konzultace s jedním klientem

Tabulka č. 12 - Odhad počtu adiktologických klientů

Tabulka č. 13 - Informování o závislosti

Tabulka č. 14 - Rozdílný přístup k adiktologickými klientům

Tabulka č. 15 - Typy odlišného přístupu k adiktologickým klientům

Tabulka č. 16 - Alternativní tresty

Tabulka č. 17 - Testování na přítomnost OPL

Tabulka č. 18 - Primární a sekundární kriminalita

Tabulka č. 19 - Užívání OPL (rekreační, rizikové atd.)

Tabulka č. 20 - Význam adiktologických znalostí

Tabulka č. 21 - Zdroj adiktologických informací

Tabulka č. 22 - Dostačující úroveň adiktologických informací

Tabulka č. 23 - Úroveň adiktologických informací od zaměstnavatele

Tabulka č. 24 - Další adiktologické informace

Tabulka č. 25 - Přehled účastníků polostrukturovaných rozhovorů

6. Přílohy

6. 1. Dotazník

Označte, prosím odpovědi, které Vás nejvíce charakterizují. Dotazník je přísně anonymní a slouží výhradně pro zpracování mé diplomové práce. Děkuji Vám za jeho vyplnění. Pokud máte k mé práci dotazy, napište mi prosím na e-mail, velmi rád Vám je zodpovím.

Vyplněné dotazníky, prosím, vložte do zapečetěného boxu u kopírky v 2. patře. Pavel Staněk, student 2. ročníku magisterského studia 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, obor adiktologie (rodstew@seznam.cz).

1. Uveďte, prosím, délku Vaší praxe u PMS v letech .....

2. Uveďte, prosím, Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

- 1) středoškolské
- 2) vyšší odborné
- 3) vysokoškolské - Bc.
- 4) vysokoškolské - Mgr/Ing.
- 5) postgraduální - Dr., PhD.

3. Uveďte, prosím, obor Vašeho nejvyššího dosaženého vzdělání

- 1) sociální práce
- 2) speciální pedagogika
- 3) pedagogika.
- 4) právo
- 5) jiné (prosím uveďte) .....

4. Uveďte, prosím, další obory Vašeho vzdělání, pokud se liší od oboru nejvyššího dosaženého vzdělání (např. Mgr. - ekonomie, Bc. – sociologie)

5. Uveďte, prosím, Váš věk .....

6. Uveďte, prosím, na jaké pozici nyní pracujete

- 1) probační úředník
- 2) probační asistent

7. Vaše specializace v rámci PMS je (uved'te, prosím, všechny specializace, které aktuálně vykonáváte)

- 1) probace
- 2) obecně prospěšné práce
- 3) parole
- 4) trest domácího vězení
- 5) trest zákazu vstupu
- 6) nezletilí a mladiství
- 7) přípravné řízení

8. Uved'te, prosím, kolik případů jste za svou praxi u Probační a mediační služby vedl/a .....

9. Uved'te, prosím, kolik máte aktuálně evidováno klientů.

- 1) 50 - 70
- 2) 51 - 90
- 3) 91 - 110
- 4) 111 - 130
- 5) 131 - 150
- 6) 151 - 170
- 7) více než 171

10. S kolika klienty se průměrně denně setkáváte?

- 1) 1 - 3
- 2) 4 - 6
- 3) 7 - 9
- 4) 10 - 12

11. Kolik času máte na konzultaci s běžným (tj. neadiktologickým) klientem?

- 1) 0 - 15 min
- 2) 16 - 25 min
- 3) 26 - 35 min
- 4) 36 - 45 min
- 5) 46 - 55 min
- 6) více než 56 min

12. Můžete, prosím, uvést zda pracujete s klienty užívajícími omamné a psychotropní látky (tj. adiktologickými klienty)?

- 1) ano (pokračujete prosím dalšími otázkami od čísla 13)
- 2) ne (pokračujete prosím dalšími otázkami od čísla 21)

13. Kolik času máte na konzultaci s adiktologickým klientem?

- 1) 0 – 15 min
- 2) 16 – 25 min
- 3) 26 – 35 min
- 4) 36 – 45 min
- 5) 46 – 55 min
- 6) více než 56 min

14. Pokud s klienty závislími/užívajícími OPL (omamné a psychotropní látky) pracujete, jak velkou část z celkového počtu Vašich klientů tvoří

- 1) asi 10 % či méně
- 2) asi 11 % – 25 %
- 3) asi 26 % – 50 %
- 4) více než 50%
- 5) nedokážu odhadnout
- 6) jiné vyjádření (prosím uveďte).....

15. Jak se o závislosti svých klientů dozvíte (případně označte více odpovědí a pokud možno v % vyjádřete četnost takové možnosti)

- 1) je to uvedeno ve spise, který dostávám od OČTR ---- %
- 2) klient mi to sdělí sám na první konzultaci ---- %
- 3) klient mi to sdělí sám na některé z dalších konzultací ---- %
- 4) nečekám na sdělení klienta a sám/sama se ho na vztah k OPL dotazuji ---- %
- 5) ani se nemusím ptát a z pohledu na klienta je to zřejmé ---- %
- 6) jiná odpověď (uveďte prosím) ..... ---- %

16. Liší se Vás přístup ke klientům, u nichž víte o jejich závislosti na OPL, od přístupu ke klientům bez závislosti?

- 1) určitě ano
- 2) spíše ano
- 3) spíše ne
- 4) určitě ne
- 5) nevím

17. Pokud jste v předešlé otázce uvedli „určitě ano nebo spíše ano“ můžete, prosím, odlišný přístup popsat

- 1) domlouváte si konzultace na odpolední hodiny
- 2) tolerujete opožděný příchod klienta
- 3) tolerujete příchod klienta mimi stanovený termín
- 4) konzultaci s ním věnujete více času
- 5) při konzultaci se věnujete tématu závislosti
- 6) jiná odpověď (prosím upřesněte)

18. Na základě Vašich zkušeností, můžete uvést, jaké alternativní tresty považujete u adiktologických klientů za vhodné? (zvolte i více možností)

- 1) podmíněné odsouzení s dohledem
- 2) obecně prospěšné práce
- 3) peněžitý trest
- 4) uložení povinnosti léčby
- 5) odklon dle § 307 TŘ
- 6) jiná odpověď (prosím upřesněte)

19. Jaký je Váš názor na testování na přítomnost OPL? (zvolte i více odpovědí)

- 1) je to užitečný nástroj a testuji při každé konzultaci
- 2) testuji, jen pokud je to uloženo soudem
- 3) testuji, jen pokud se domnívám, že klient se dostavil pod vlivem OPL
- 4) testuji, pokud mě o to klient sám požádá
- 5) domnívám se, že testování je neúčinný nástroj
- 6) jiná odpověď (prosím upřesněte).....

20. Řešíte u adiktologických klientů zda se jedná o primární či sekundární kriminalitu?

- 1) ano
- 2) ne

21. Řešíte s adiktologickými klienty typ jejich užívání OPL (rekreační, rizikové apod.)

- 1) určitě ano
- 2) spíše ano
- 3) spíše ne
- 4) určitě ne
- 5) nevím

22. Považujete znalosti z oboru adiktologie za důležité pro svoji práci?

- 1) určitě ano
- 2) spíše ano
- 3) spíše ne
- 4) určitě ne
- 5) nevím

23. Jak znalosti z oboru adiktologie získáváte?

- 1) zajišťuje mi je zaměstnavatel
- 2) od kolegů
- 3) vzdělávám se sám/sama z vlastního zájmu
- 4) jinak (uveďte, prosím, jak).....

24. Považujete svoje znalosti z oboru adiktologie za dostačující pro svoji práci?

- 1) určitě ano
- 2) spíše ano
- 3) spíše ne
- 4) určitě ne
- 5) nevím

25. Považujete vzdělávání z oboru adiktologie, které Vám poskytuje zaměstnavatel za dostačující pro svoji práci?

- 1) určitě ano
- 2) spíše ano
- 3) spíše ne
- 4) určitě ne
- 5) nevím

26. Jaké další informace z adiktologie byste uvítal/a pro svou práci v PMS

- 1) více školení
- 2) exkurze v odborných organizacích (Sananim, Drop In)
- 3) více odborné literatury na pracovišti
- 4) několika denní stáž v odborné organizaci (Sananim, Drop In)
- 5) jiné (doplňte, prosím) .....

6. 2. Informace pro účastníky výzkumu

Informace pro účastníka výzkumu

Výzkum je součástí diplomové práce s názvem Využití adiktologie v činnosti Probační a mediační služby

Autor diplomové práce: Bc. Pavel Staněk, student 2. ročník navazujícího magisterského studia oboru adiktologie na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy

Vážená paní, vážený pane,

oslovil jsem Vás s nabídkou účasti ve výzkumu. Vaše odpovědi představují pro tento výzkum cenný a naprosto jedinečný zdroj dat.

Vaše anonymní odpovědi v rámci dotazníkové šetření a/nebo v rámci polostrukturovaných rozhovorů budou využity výhradně pro zpracování výše uvedené práce.

Svým podpisem níže dáváte souhlas s dobrovolným zapojením se do výzkumu.

Tento souhlas můžete následně a bez sdělení důvodu odvolat.

V Praze dne.....

Podpis .....

6. 3. Obsah Kvalifikačního vzdělávacího kurzu

1. měsíc

Pondělí 13:30–17:00 - Podmínky kurzu. Úvod do probace a mediace a alternativních řešení trestních věcí

Úterý 9:00–12:30 - Filozofická východiska alternativních řešení trestních věcí, úvod do role PÚ, RJ trendy, programy.

Úterý 13:30–17:00 - Úvod do komunikace, profesionální rozhovoru jeho fáze. Zpětná vazba. Osa trestního řízení.

Středa 9:00–12:30 - Zacházení s informacemi, spisem, profesionální rozhovor. Rovné příležitosti.

Středa 13:30–17:00 - Spolupráce s OČTŘ. Činnost v přípravném řízení. Profesionální rozhovor.

Čtvrtek 9:00 – 12:30 a 13:30–17:00 - Ústavní právo.

Pátek 9:00 – 12:30 - Práce s předluženým klientem, mapování, komunikace s věřiteli, insolvenční řízení, úvěry.

2. měsíc

Pondělí 13:30 – 17:00 - Hodnocení rizik. Stanovisko k uložení trestu OPP, TDV

Úterý 9:00 – 12:30 - TAN. Druhy otázek a jejich využití v rozhovoru.

Úterý 13:30 – 17:00 - Trendy RJ, prvků v zahraniční praxi, zpětná vazba. TDV.

Středa 9:00 – 12:30 - OPL, druhy, účinky, rizika, cyklus změny.

Středa 13:30 – 17:00 - Civilní právo. Úvod do civilního práva, občanské právní vztahy, soukromoprávní vztahy, závazkové právo.

Čtvrtek 9:00 – 12:30 - Civilní právo. Občanské civilní řízení.

Čtvrtek 13:30 – 17:00 - Civilní právo. Rodinné právo, vymáhání pohledávek, exekuce.

Pátek 9:00 – 12:30 - Probace, parole.

3. měsíc

Pondělí 13:30 – 17:00 - Mediace

Úterý 9:00 – 12:30 - Stádium po rozhodnutí, OPP, rozhovory

Úterý 13:30 – 17:00 - Rozhovory, nácviky, pomoc a kontrola

Středa 9:00 – 12:30 - TZV, spolupráce s PCR, sportovní násilí

Středa 3:30 – 17:00 - Rozhovory, techniky profesionálního rozhovoru

Čtvrtek 9:00 – 12:30 - Úvod do trestního práva

Čtvrtek 13:30 – 17:00 - Úvod do trestního práva hmotného I

Pátek 9:00 – 12:30 - Úvod do trestního práva hmotného II

4. měsíc

Pondělí 13:30 – 17:00 - Činnost po rozhodnutí ve věci, Probace: zásady a principy, hodnocení rizik

Úterý 9:00 – 12:30 - Účel dohledu, zásady, NVD

Úterý 3:30 – 17:00 - Extremismus, přístupy, rizika

Středa 9:00 – 12:30 - Oběti I, činnost v kontextu zákona o obětech trestných činů,

Středa 3:30 – 17:00 - Oběti II, trauma, postraumatická stresová porucha, sekundární viktimizace oběti

Čtvrtek 9:00 – 12:30 - Úvod do trestního práva hmotného III

Čtvrtek 13:30 – 17:00 - Úvod do trestního práva procesního I

Pátek 9:00 – 12:30 - Úvod do trestního práva procesního II

5. měsíc

Pondělí 13:30 – 17:00 - Profesionální rozhovor, konzultace s obětí

Úterý 9:00 – 12:30 - Přípravné řízení, výchovná opatření

Úterý 3:30 – 17:00 - Programy, společensky prospěšná činnost, RSK, multioborová spolupráce

Středa 9:00 – 12:30 - Bezpečné propuštění I, parole, oběti

Středa 3:30 – 17:00 - Pracovní právo, BOZP a OPP, závazkové právo, náhrada újmy

Čtvrtek 9:00 – 12:30 - Zákon o obětech trestných činů

Čtvrtek 13:30 – 17:00 - Trest odnětí svobody, dohled, podmíněné propuštění z VTOS

Pátek 9:00 – 12:30 - OPP a TDV

6. měsíc

Pondělí 13:30 – 17:00 - Bezpečné propuštění II, věznice, podmíněné propuštění

Úterý 9:00 – 12:30 - Probační, návštěva v místě bydliště, komunikace, archy

Úterý 3:30 – 17:00 - ZVTČ, management případové práce, probace, shrnutí

Středa 9:00 – 12:30 - Komunikace, archy, opakování

Středa 3:30 – 17:00 - Civilní právo, opakování

Čtvrtek 9:00 – 12:30 - Trestní právo, zákon o obětech trestných činů

Čtvrtek 13:30 – 17:00 - Trestní právo, zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Pátek 9:00 – 12:30 - Trestní právo, opakování

7. měsíc

Pondělí 13:30 – 17:00 - Mladiství, šikana, kyber

Úterý 9:00 – 12:30 - Mládež, rodina

Úterý 3:30 – 17:00 - Mládež, rodina

Středa 9:00 – 12:30 - Mládež, rodina

Středa 3:30 – 17:00 - Mládež, rodina

Čtvrtek 9:00 – 12:30 - Trestní právo procesní

Čtvrtek 13:30 – 17:00 - Trestní právo procesní

Pátek 9:00 – 12:30 - Trestní právo procesní

8. měsíc

Pondělí 13:30 – 17:00 - Mediace.

Úterý 9:00 – 12:30 - Mediace – externisté

Úterý 13:30 – 17:00 - Mediace – externisté

Středa 9:00 – 12:30 - Mediace – externisté

Středa 13:30 – 17:00 - Mediace – externisté

Čtvrtek 9:00 – 12:30 - Projekty PMS

Čtvrtek 13:30 – 17:00 - Civilní právo. Dědění, závazkové právo

Pátek 9:00 – 12:30 - Civilní právo. Vymáhání, exekuce II

9. měsíc

Pondělí 13:30 – 17:00 - Mládež, RSK, programy.

Úterý 9:00 – 12:30 - Mládež RSK, programy

Úterý 3:30 – 17:00 - Opakování

Středa 9:00 – 12:30 a 13:30 – 17:00 - Opakování

Čtvrtek 9:00 – 12:30 - Trestní právo. TP procesní.

Čtvrtek 13:30 – 17:00 -Trestní právo. ZVSM

Pátek 9:00 – 12:30 - Trestní právo. Opakování.

10. měsíc - Zkoušky.

Zdroj: PMS – interní dokument

